

Okolje Evrope: tretja presoja

Zbirno poročilo

Prelom: Brandenburg a/s

Opomba

Vsebina pričujoče publikacije ne odraža nujno uradnih mnenj Evropske Komisije oz. drugih institucij Evropskih skupnosti. Ne Evropska agencija za okolje ne katera druga oseba ali podjetje, ki deluje v imenu Agencije, ni odgovorna za uporabo informacij iz tega poročila.

Veliko dodatnih informacij o Evropski uniji je dosegljivih na spletu, in sicer preko Evropskega strežnika na naslovu <http://europa.eu.int>.

Kataložne podatke boste našli na koncu te publikacije.

Luxemburg: Urad za uradne publikacije Evropskih skupnosti, 2003

ISBN 92-9167-571-7

© EEA, Copenhagen, 2003

European Environment Agency
Kongens Nytorv 6
DK-1050 Copenhagen K
Denmark
Tel: (45) 33 36 71 00
Fax: (45) 33 36 71 99
E-mail: eea@eea.eu.int
Internet: <http://www.eea.eu.int>

Usebina

Uvod.....	4
Gospodarski razvoj in z njim povezane obremenitve okolja	9
Trajnostna uporaba naravnih virov	9
Energija	11
Promet	13
Turizem.....	17
Industrija	19
Kmetijstvo	21
Gozdarstvo	23
Ribištvo.....	25
Razvoj na področju varstva okolja	28
Podnebne spremembe	28
Tanjšanje ozonskega plašča	33
Onesnaženost zraka	35
Nevarne kemikalije	38
Odpadki	40
Voda	43
Tla.....	46
Tehnološke in naravne nevarnosti	50
Biotska raznovrstnost	52
Človekovo zdravje	55
Napredek pri ravnanju z okoljem — boljša integracija	58
Premoščanje vrzeli — v smeri integriranega nadzornega sistema v podporo vseevropskega okolja ...	61

Uvod

To poročilo je pripravila Evropska agencija za okolje za ministrsko konferenco v Kijevu maja 2003 kot del procesa 'Okolje za Evropo' pod pokroviteljstvom Ekonomske komisije OZN za Evropo (UNECE) in ob podpori delovne skupine za spremljanje okolja. Gre za tretje zaporedno poročilo; prvo je bilo objavljeno leta 1995 za konferenco v Sofiji, drugo pa leta 1998 za konferenco v Aarhusu.

Tretja presoja se po svojem obsegu obravnave razlikuje od prejšnjih poročil, saj bolj celostno obravnava tako okoljska vprašanja (npr. skupna obravnava celinskih in morskih voda; presoja vprašanj v zvezi z zdravjem in okoljem) kot vključevanje okoljskih vidikov v sektorske politike, kar kaže na politične premike na teh področjih. Razlikuje se tudi glede geografske pokritosti in prvič od začetka presojanja obravnava Srednjo Azijo in celotno Rusko federacijo (za glavne razvrstitve držav glej okvir).

Sklep druge presoje je bil, da ukrepi okoljske politike, ki so bili sprejeti do sredine devetdesetih let, na splošno niso prinesli bistvenega izboljšanja glede stanja okolja. Na nekaterih področjih je bil dosežen očiten napredek, kar predvsem velja za zmanjšanje zračnih emisij in izboljšanje kakovosti zraka ter zmanjšanje emisij

Okvir: Glavne skupine držav, ki se uporabljajo v tem zbirnem poročilu

Zahodna Evropa (ZE)	Avstrija, Belgija, Danska, Finska, Francija, Nemčija, Grčija, Irska, Italija, Luksemburg, Nizozemska, Portugalska, Španija, Švedska, Velika Britanija (EU), Islandija, Lihtenštajn, Norveška, Švica (EFTA), vključujoč male države Andoro, Monako in San Marino.
Srednja in vzhodna Evropa (SVE)	Bolgarija, Češka republika, Estonija, Madžarska, Latvija, Litva, Poljska, Romunija, Slovaška republika, Slovenija, Ciper, Malta in Turčija (pristopne države EU), Albanija, Bosna in Hercegovina, Hrvaška, Nekdanja jugoslovanska republika Makedonija, Srbija in Črna gora.
Dvanajst držav Vzhodne Evrope, Kavkaza in Srednje Azije (VEKSA)	Armenija, Azerbajdžan, Belorusija, Gruzija, Moldavija, Ruska federacija, Ukrajina, Kazahstan, Kirgizistan, Tadžikistan, Turkmenistan, Uzbekistan.

V vsakem tovrstnem poročilu s tako veliko geografsko pokritostjo je treba države razporediti v skupine in oblikovati splošne sklepe. Zaradi praktičnih razlogov uporabljene skupine ne temeljijo toliko na okoljskih vidikih, temveč bolj na uveljavljenih političnih razvrstitvah in poudariti je treba, da so možna precejšnja odstopanja glede okoljevarstvene učinkovitosti znotraj skupin kot tudi precejšnja prekrivanja med njimi. Kjer je mogoče, so bila ta odstopanja in prekrivanja v poročilu ustrezno poudarjena.

točkovnih virov v vodo. Vendar pa je bil okoljski položaj še zlasti slab na področjih ravnanja z odpadki, ribolova in degradacije tal. Proces vključevanja okoljskih vidikov v prometno in kmetijsko politiko je bil komaj v začetni razvojni fazi. Svaril je pred zatekanjem zgolj k ukrepom za odpravljanje končnih posledic, ki so bili neprimerni za obvladovanje okoljskih učinkov razvoja infrastrukture ter hitro spreminjajočih se in rastočih proizvodnih in potrošniških modelov.

Razvoj od sredine devetdesetih let je v osnovi potrdil sklepe druge presoje in pokazal, da je celotna slika okolja v Evropi še vedno zapletena.

Kadar so bile ustrezno razvite in izvajane, so okoljske politike na več področjih pripeljale do pomembnih izboljšav in zmanjšale obremenitve okolja v Evropi.

Doseženo je bilo precejšnje zmanjšanje emisij snovi, ki tanjšajo ozonski plašč, zmanjšanje zračnih emisij in izboljšanje kakovosti zraka ter zmanjšanje emisij točkovnih virov v vodo, kar je vodilo do izboljšanja kakovosti vode. K določenemu izboljšanju je prispevala tudi zaščita biotske raznovrstnosti z določitvijo in zavarovanjem habitatov.

Takšen napredek je bil dosežen predvsem s 'tradicionalnimi' ukrepi, ki urejajo proizvode (npr. svinec v gorivu, žveplo v tekočih gorivih ali katalizatorji v avtomobilih) in proizvodne procese (npr. emisije elektrarn, industrije in sežigalnic odpadkov) ter ščitijo pomembne naravne lokacije. Ta področja obravnava dobro vzpostavljena zakonodaja EU, v mnogih primerih pa jih neposredno ali posredno urejajo tudi mednarodne konvencije.

Izvajanje in uresničevanje okoljskih politik skupaj s prilagajanjem tehničnemu napredku in novim spoznanjem ostaja bistvena naloga v celotni regiji. Obstaja tudi potreba, da bi takšne politike razširili na vse države v Evropi.

V nasprotju z omenjenim napredkom pa okoljske politike na drugih področjih, kot je ravnanje z odpadki, niso pripeljale do pomembnejših splošnih dosežkov v smislu zmanjšane porabe naravnih virov, kar kaže na to, da je napredek na tem področju tesneje povezan s splošnim gospodarskim in socialnim razvojem.

Izrazit gospodarski in socialni prehod od začetka vseevropskega procesa je imel na nekaterih področjih za posledico okoljske izboljšave, na drugih pa poslabšanje.

V zadnjem desetletju dvajsetega stoletja je v Evropi prišlo do precejšnjih sprememb v gospodarskem smislu. V razmerah stalne gospodarske rasti skozi večino tega obdobja se je Zahodna Evropa vztrajno pomikala od kmetijske in proizvodne gospodarske baze k bolj storitveno naravnani družbi. V Srednji in Vzhodni Evropi je prišlo do prehoda v tržno gospodarstvo, ki ga je spremljal še politični proces pridruževanja Evropski uniji. V dvanajstih državah Vzhodne Evrope, Kavkaza in Srednje Azije (VEKSA) je bil prehod v tržno gospodarstvo počasnejši, vendar je kljub temu prišlo do korenitega odmika od prejšnjega centralno-planskega gospodarstva.

Takšen razvoj dogodkov je imel za posledico splošno zmanjšanje emisij toplogrednih plinov, v Srednji in Vzhodni Evropi ter v državah VEKSA pa se je zmanjšal pritisk kmetijstva in industrije na vodne vire, prav tako pa so se zmanjšale tudi emisije iz razpršenih virov v tla in zrak, ki jih povzročata kmetijstvo. V Srednji in Vzhodni Evropi ter v državah VEKSA je bila gospodarska preobrazba tudi glavno gonilo zapaženega zmanjšanja emisij onesnaževal v zrak.

Negativna plat je, da opuščanje izkoriščanja zemljišč zaradi gospodarskega prestrukturiranja v Srednji in Vzhodni Evropi in državah VEKSA ogroža biotsko raznovrstnost. Poleg tega gospodarska rast mnogim državam Zahodne Evrope otežuje doseganje individualnih ciljev na podlagi porazdelitve obremenitev emisij toplogrednih plinov. Urbani razvoj in prometna infrastruktura tesnita tla in drobna habitate na mnogih mestih po vsej regiji. Prelov rib ogroža morske naravne vire.

Ker so dogajanja na teh področjih v glavnem pogojena s splošnim gospodarskim položajem in z njim povezanim razvojem v gospodarskih panogah, kot so promet, energetika in kmetijstvo, večina tega napredka vpričo stalne ali vnovične gospodarske rasti verjetno ne bo trajnostna, mnogi negativni učinki pa se bodo najverjetneje zaostriili. Ta trend je že očiten na področju prometa.

Če naj bi Evropa zagotovila ustrezno zaščito okolja in uresničila svoja prizadevanja na področju sektorske integracije in

trajnostnega razvoja, je treba pospešiti uresničevanje bolj celostnih pristopov k oblikovanju strategije.

Splošna slika v smislu sektorskega povezovanja kaže povečano dejavnost na področju razvoja potrebnih strateških okvirov, predvsem v večini držav članic EU, vedno bolj pa tudi v mnogih pristopnih državah in državah VEKSA. Vendar je bil doslej dosežen zgolj omejen napredek pri razvoju in izvajanju konkretnih pobud in le v redkih primerih je bilo opaziti omembe vredno razdruževanje gospodarske rasti in z njo povezanih obremenitev okolja.

Pri obravnavanju okoljskih vprašanj se še vedno močno poudarja uporaba tradicionalnih regulativnih instrumentov na specifičnih področjih. Značilno je, da se ne upoštevajo okoljski učinki, ki so jih povzročili gospodarski razvoj in splošni modeli proizvodnje in potrošnje. V EU se razvijajo drugi instrumenti, kot so ekonomski instrumenti in prostovoljni sporazumi, ki so veliko primernejša orodja za obravnavanje takšnih učinkov, vendar pa obseg njihove uporabe v celotni evropski regiji še ni dosegel posebej visoke ravni.

Kot je bilo ugotovljeno že na vseevropski ministrski konferenci leta 1995 v Sofiji, si celotna evropska regija prizadeva pospešiti prehod k trajnostnemu razvoju. Svetovni vrh o trajnostnem razvoju v Johannesburgu je še podkrepil ta izziv. Poudarjena je bila vloga Evrope kot izvora več svetovnih okoljskih problemov. Zato ima lahko evropsko sodelovanje, če obstaja politična volja, vodilno vlogo pri doseganju globalnega napredka v smeri trajnostnega razvoja. Boljše ravnotežje strateškega ukrepanja — med regulativnimi ukrepi za reševanje specifičnih okoljskih vprašanj ter uporabo ekonomskih in drugih instrumentov za obravnavanje učinkov sektorskih dejavnosti na okolje — bo nujno za prehod k trajnostnemu razvoju.

Pomembno se je zavedati, da zahteva prehod v smeri trajnostnega razvoja ukrepanje na vseh ravneh — na lokalni, regionalni, nacionalni in mednarodni ravni. To poročilo v glavnem obravnava vprašanja na nacionalni in mednarodni ravni. Vendar pa lahko ti dve ravni pogosto le ustvarita potrebne robne pogoje za napredek — prave rešitve je treba najti na lokalni ravni, kjer so problemi in navzkrižja pogosto tudi najbolj očitni. Močno lokalno in regionalno razumevanje, podpora in vključenost pri

ravnanju vlade, poslovnega sveta, civilne družbe in posameznika so potemtakem temeljnega pomena za doseganje trajnostnega razvoja.

Gospodarski razvoj in z njim povezane obremenitve okolja

Po recesiji na začetku devetdesetih let je bila v zadnjem delu omenjenega desetletja gospodarska rast v Zahodni Evropi stabilna. V tej regiji je bil bruto domač proizvod (BDP) na prebivalca precej večji kot v drugih evropskih regijah. Nekdanja centralno-planska gospodarstva v Srednji in Vzhodni Evropi in državah VEKSA so še vedno v fazi postopnega, vendar neenakomernega prehoda. Te države so na začetku devetdesetih let doživele gospodarsko nazadovanje, vendar je večina ob koncu desetletja spet dosegla rast, nekatere celo z višjimi stopnjami rasti, kot jih lahko najdemo v Zahodni Evropi. V nekaterih primerih je bilo v teh državah morda opaziti pojemajoče okoljske obremenitve, kar je bila posledica njihovega gospodarskega nazadovanja, dejstvo pa je, da imajo tudi relativno omejene možnosti zasebnega ali javnega financiranja okoljskih ukrepov. Zaradi tega prihaja do velikih razlik med regijami in državami glede stopnje in obsega okoljskih obremenitev in glede ravnovesja med pozitivnimi in negativnimi vplivi.

Trajnostna uporaba naravnih virov

Visoke stopnje porabe materiala so se v državah EU ter Srednje in Vzhodne Evrope na splošno ustalile. S čedalje večjim uvozom surovin nalagajo drugim državam, vključno z državami VEKSA, vedno večje okoljsko breme, povezano s pridobivanjem surovin.

Trajnostno ravnanje z naravnimi viri je prednostno vprašanje že od Ria de Janeira dalje in je bilo pred kratkim vnovič poudarjeno tudi v Johannesburgu. Doslej se to vprašanje ni obravnavalo povezano in izčrpno. Vendar pa je Evropska unija nedavno napovedala, da bo razvila tematsko strategijo za reševanje tega vprašanja.

V relativnem smislu se je uporaba virov v EU in pristopnih državah v zadnjih dveh desetletjih ločila od gospodarske rasti. Vendar pa je absolutno gledano poraba materiala še vedno visoka in ostaja na ravneh, ki so jih v Riu označili kot netrajnostne. V pristopnih

državah znaša poraba materiala 70 odstotkov porabe v EU, ker pa je produktivnost virov precej nižja (približno 20 odstotkov produktivnosti v EU), jo bo treba izboljšati, če naj bi bile te države uspešne v svojih prizadevanjih za doseg življenjske ravni, primerljive z Zahodom.

V gospodarstvih Zahodne Evrope ter Srednje in Vzhodne Evrope so v zadnjih dvajsetih letih surovine vedno bolj uvažali, kar pomeni, da se okoljsko breme, povezano s pridobivanjem teh surovin, prenaša v druge dele sveta. Države VEKSA so med glavnimi izvozniki surovin v Evropsko unijo. Globalna odgovornost zahteva, da se vsaka država zaveda učinka, ki ga ima na preostali del sveta. Poudarja se tudi dejstvo, da so trajnostne presoje najbolj smiselne, če niso opravljene v regionalnem ali nacionalnem, temveč v globalnem okviru. Vendar pa v tem poročilu zadev ni bilo mogoče obravnavati s takšnega globalnega vidika, ker trenutno manjka veliko potrebnih podatkov.

Dejstva in številke:

- Fossilna goriva so pomembnejši del neposrednega materialnega vložka tako v državah EU, kjer znašajo 24 odstotkov celotnega vložka, kot v pristopnih državah, kjer znašajo 31 odstotkov.
- Celotne materialne potrebe znašajo v EU približno 50 ton na prebivalca in uvoz teh materialov je v devetdesetih letih še posebej hitro naraščal ter znaša trenutno skoraj 40 odstotkov. Uvoz blaga se je v pristopnih državah v tem obdobju povečal za skoraj 30 odstotkov.
- EU vedno več uvažata iz držav VEKSA. Trenutno okrog 12 odstotkov 'fizičnega' uvoza EU izvira iz držav VEKSA, še zlasti glede fosilnih goriv in kovin.

Energija

Skupna poraba energije in z njo povezane obremenitve okolja so se v Evropi v devetdesetih letih zmanjšale, vendar pa se zdi, da se bo učinek rabe energije na podnebne spremembe povečeval, razen če se ne bo zmanjšal pomen fosilnih goriv in bistveno izboljšala energetska učinkovitost. Sektor še vedno ostaja glavni dejavnik, ki prispeva k podnebnim spremembam. Ukrepi za učinkovitejšo rabo energije in večja uporaba obnovljivih virov energije še naprej pomagata zniževati vplive na okolje, vendar pa je treba narediti več, če bo, med drugim, prišlo do načrtovanega zatona jedrske energije.

Raba energije je v Evropi glavni vir emisij toplogrednih plinov in emisij zakisovalnih snovi.

Skupne emisije toplogrednih plinov, povezane z energijo, so se v Evropi v letih od 1990 do 1999 precej zmanjšale, predvsem zaradi gospodarskih težav in prestrukturiranja v državah Srednje in Vzhodne Evrope ter držav VEKSA. Pričakuje pa se, da se bo skupna poraba energije znova dvignila, ko se bo izboljšal položaj gospodarstev. Povečanje porabe energije, ki ga je bilo opaziti v Ruski federaciji leta 1999, je morda prvi znak tega izboljšanja.

Emisije onesnaževal zraka, ki povzročajo kislost, iz energetskega sektorja so se bistveno zmanjšale, kar je posledica prehoda na čistejša goriva, čiščenja dimnih plinov in gospodarske preobrazbe. Kar zadeva ta onesnaževala, so vse tri regije Evrope na poti, da dosežejo svoje cilje glede emisij, zastavljene za leto 2010.

Energetska intenzivnost (skupna poraba/BDP) v posamičnih gospodarskih sektorjih

(ekvivalentne tone nafte/ milijoni USD)	Industrija		Promet		Gospodinjstva in storitve	
	1992	1999	1992	1999	1992	1999
Zahodna Evropa	126	124	33	33	43	40
Srednja in vzhodna Evropa	622	418	73	73	202	164
12 držav VEKSA	924	1 281	242	223	751	615

Opomba: podatki o energetske intenzivnosti so namenjeni zgolj primerjavi med regijami v sektorju

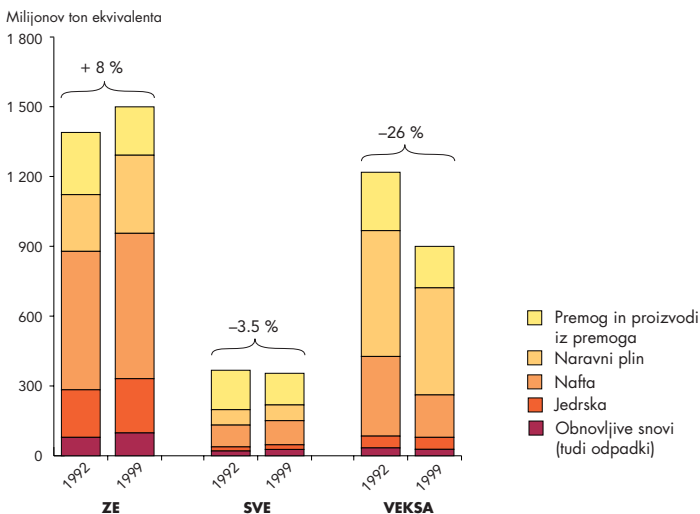
Energetska učinkovitost se je izboljšala v vseh regijah, še posebej pa v Srednji in Vzhodni Evropi, kar je posledica kombinacije pozitivnih ukrepov in gospodarske preobrazbe.

Delež obnovljivih virov se je tako pri skupni proizvodnji energije kot pri proizvodnji električne energije povečal, vendar ostaja majhen in v njem še vedno prevladujeta energija vode in energija biomase. Med drugim je potrebna veliko hitrejša rast na področju 'novih obnovljivih virov energije', kot sta energija vetra in sončna energija, ker bo načrtovano ukinjanje proizvodnje jedrske energije sicer pripeljalo do povečane porabe fosilnih goriv in povečanih emisij ogljikovega dioksida.

Dejstva in številke:

- Skupna poraba energije se je v Zahodni Evropi med letoma 1992 in 1999 povečala za 8 odstotkov, v državah VEKSA pa se je znižala za 26 odstotkov. To je pomenilo, da je znašala poraba v Zahodni Evropi povprečno 3,9 ekvivalentnih ton nafte na prebivalca, v državah VEKSA pa 3,2 ekvivalentnih ton nafte na prebivalca, kjer je prevladovala industrijska poraba v Ruski federaciji in Ukrajini.
- Delež obnovljivih virov energije v skupni porabi energije je v Evropi narasel s 4,5 odstotka leta 1992 na 5,6 odstotka leta 1999.

Skupna poraba energije

Promet

Obseg prometa je v devetdesetih letih v Zahodni Evropi hitro rasel. V Srednji in Vzhodni Evropi ter v državah VEKSA se je v prvi polovici navedenega desetletja zmanjšal, potem pa spet začel rasti. Prispevek tega sektorja k onesnaževanju zraka se je po vsej Evropi precej zmanjšal zaradi mešanice na strategiji temelječih tehnoloških izboljšav, obnove voznega parka in zmanjšanega obsega prevoza. Razvoj, ki je povezan z drugimi vprašanji, kot so podnebne spremembe, drobitev zemljišč in habitatov, hrup in odpadki, pa ni bil tako pozitiven. Na evropskih cestah je leta 2000 umrlo več kot 100.000 ljudi. Prometni vzorci v Srednji in Vzhodni Evropi ter državah VEKSA so trenutno bolj trajnostni kot v Zahodni Evropi, vendar gredo v napačno smer. Potrebna je splošna presoja okoljskih in drugih učinkov prometa, ki bo služila kot osnova za razvoj celovitega skupka strateških ukrepov, ki zajemajo urejanje s predpisi, naložbe, davke in druge instrumente.

V Zahodni Evropi je postal prometni sektor drugi največji porabnik energije (30 % celotne porabe energije) in je zato pomemben vir emisij toplogrednih plinov. V državah Srednje in Vzhodne Evrope ter v državah VEKSA je prometni sektor sorazmerno manj pomemben porabnik energije (22 % oz. 17 %). Povečanje povpraševanja po cestnem in zračnem prevozu v Zahodni Evropi je povzročilo, da so se prometna vprašanja uvrstila na vrh obravnavanih tem, povezanih z okoljem oziroma trajnostjo. V državah Srednje in Vzhodne Evrope ter v državah VEKSA je v zadnjem desetletju prišlo do strmega padca obsega prometa, vendar se v Srednji in Vzhodni Evropi zdaj spet povečuje. Obseg potniškega prometa v Srednji in Vzhodni Evropi je zopet dosegel raven iz leta 1990 in hitro raste.

Tako kot obseg prevoza se v regijah precej razlikujejo tudi deleži cestnega in železniškega prevoza, prevoza po plovnihih poteh ter zračnega prevoza. Skozi več desetletij je v Zahodni Evropi vedno bolj prevladoval cestni prevoz, medtem ko sta državah Srednje in Vzhodne Evrope na začetku devetdesetih let prevladovala železniški in javni prevoz, zdaj pa se na račun železniškega prevoza hitro povečuje delež cestnega. Tržni delež železnice je državah Srednje in Vzhodne Evrope v primerjavi z Zahodno Evropo kljub vsemu še vedno precej višji. V državah VEKSA ostaja železniški promet še vedno močno navzoč in ni znakov njegovega upada. Letalstvo je način prevoza, ki raste najhitreje, in njegov tržni delež

na področju potniškega prevoza v EU (5 %) bo kmalu prehitel tržni delež železnice. Delež letalskega prometa je v drugih regijah precej manjši.

Izkušnje EU kažejo, da so okoljski predpisi za vozila in goriva pomagali precej znižati nekatere učinke na enoto prevoza, zlasti onesnaževanje zraka. Vendar pa takšne zmage na področju ekološke učinkovitosti niso zadoščale za ublažitev učinka hitro rastočega obsega prometa in infrastrukture na emisije toplogrednih plinov, hrup in drobitev habitatov. Poleg tehnoloških rešitev so potrebne tudi boljše integrirane prometne in okoljske strategije, da bi omejili naraščanje prometa in spodbudili uporabo okolju prijaznejših načinov, kar sta dva od ključnih ciljev Strategije trajnostnega razvoja EU.

Prostovoljni sporazum med avtomobilskimi proizvajalci in Evropsko komisijo, čigar cilj je znižati povprečne emisije ogljikovega dioksida pri novih avtomobilih, ki se prodajajo na trgu EU, je prispeval k dvodstotnemu izboljšanju energetske učinkovitosti pri celotnem avtomobilskem parku EU. EU zagovarja tudi potrebo po internalizaciji eksternih stroškov prevoza, ki obremenjujejo družbo. Eden od instrumentov, ki pomaga doseči ta cilj, so davki na goriva, vendar pa kljub rednim zvišanjem davka ostaja gorivo za cestni prevoz realno še vedno cenejše, kot je bilo pred dvajsetimi do tridesetimi leti. Nekatere države članice so začele uvajati druge pristojbine in davke, da bi dosegle internalizacijo eksternih stroškov, vendar pa še vedno ostajajo številne ovire pri uresničevanju.

Doslej so bile v pristopnih državah okoljske obremenitve na prebivalca zaradi prometa na splošno nižje od obremenitev v EU, kar je mogoče pripisati manjšemu povpraševanju po prevozu. Hitro naraščanje cestnega prometa pa kaže, da so te države v nevarnosti, da končajo z netrajnostnimi prometnimi modeli, ki so podobni tistim v EU. Medtem ko je glavni kratkoročni izziv v teh državah usklajitev z zapleteno in obsežno okoljsko in prometno zakonodajo EU, ki že prispeva k nižjim emisijam svinca in drugih snovi, ki onesnažujejo zrak, te države ne bi smele pozabiti na dolgoročno vprašanje ločevanja tržnih potreb po prevozu od gospodarske rasti. Najpomembnejši kratkoročni izzivi za države VEKSA so postopno opuščanje osvinčenega bencina, ukinitvev subvencij za goriva, kjer se še uporabljajo, uvedba samofinanciranja prometnega sistema prek davkov na goriva ter

premik v smeri čistjših goriv in vozil ter boljših ureditev nadzora in vzdrževanja. Tudi v teh državah je dolgoročni izziv ločevanje tržnih potreb po prevozu od gospodarske rasti.

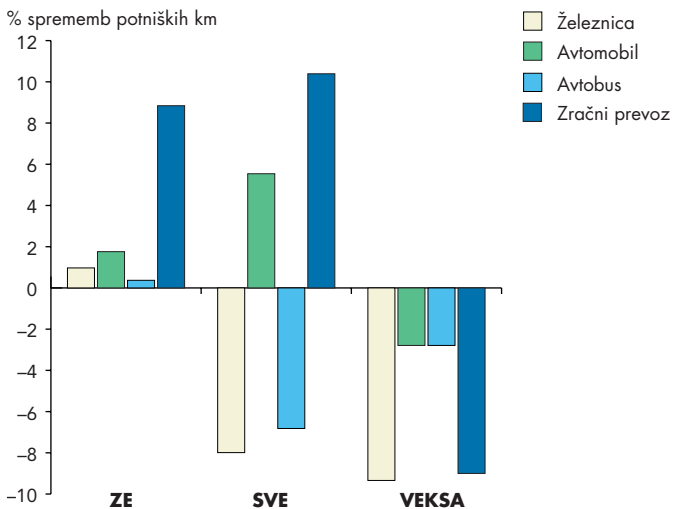
Vlaganje v infrastrukturo ostaja prednostna naloga prometne politike po vsej Evropi. Naložbe v Zahodni Evropi so bile usmerjene predvsem na širitev infrastrukture, zlasti cest, naložbe v pristopnih državah pa gredo v isto smer. Kombinirano vseevropsko prometno omrežje in njegova širitev na Vzhod pomeni glavni steber skupne prometne politike. Čeprav je bilo prvotno načrtovano, da bodo naložbe namenjene predvsem povečanju deleža železnice, trenutno razvoj cestnega omrežja prehiteva razvoj železniškega omrežja. Splošna presoja prometnih, gospodarskih, socialnih in okoljskih učinkov ter koristi vseevropskega prometnega omrežja in njegove širitve na Vzhod še ni bila opravljena.

Pred tremi leti je bil sprejet Vseevropski program za promet, zdravje in okolje, kar kaže na pomen prometa, njegova naloga pa je bila usmeriti obstoječe dejavnosti in doseči napredek v smeri prometnih modelov, ki so trajnostni tako za zdravje kot za okolje.

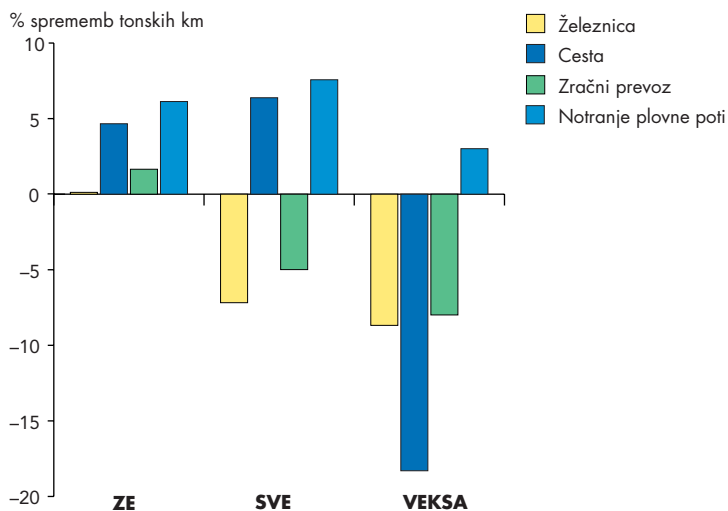
Dejstva in številke:

- Obseg tovornega prometa v državah Srednje in Vzhodne Evrope se je od sredine devetdesetih let spet povečeval, potniški promet pa je znova dosegel raven iz leta 1990 in hitro narašča.
- Lastništvo avtomobilov se je v od leta 1990 do leta 1999 v državah Srednje in Vzhodne Evrope povečalo za 61 odstotkov, v državah VEKSA pa za 20 odstotkov, kljub temu pa število avtomobilov na 1000 prebivalcev v državah Srednje in Vzhodne Evrope dosega polovico števila lastnikov v Zahodni Evropi in v državah VEKSA manj kot eno šestino tega števila.
- Načrti za širitev vseevropskega prometnega omrežja na Vzhod vključujejo 21 000 km železniškega omrežja in 19 000 km avtocestnega omrežja. Stroški omrežja so ocenjeni na 91,5 milijarde evrov, od česar odpade 48 odstotkov na avtocestno omrežje, 40,5 odstotka pa na železniško omrežje.

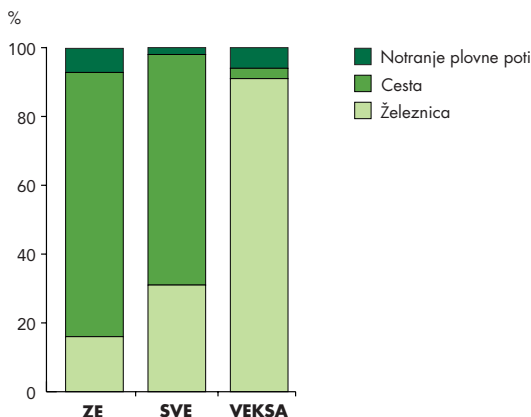
Letne spremembe povpraševanja po potniškem prevozu v zadnjem desetletju

Letne spremembe povpraševanja po tovornem prevozu v zadnjem desetletju

Delež tovornega prometa po sektorjih

Turizem

Turizem je eden od najhitreje razvijajočih se sektorjev v Evropi, ki pa tudi močno prispeva k rasti prometa. Poleg tega prinaša turizem prek preobremenitve vodnih virov, ustvarjanja odpadkov in drobitve zemljišč tudi dodatne obremenitve na turističnih območjih. Gospodarske, politične in demografske spremembe prinašajo hitro rast deleža izdatkov gospodinjstev za turizem, medtem ko sistemski ukrepi za pospeševanje trajnostnega turizma napredujejo bolj počasi.

Turizem je glavno gonilo povečanja povpraševanja po potniškem prevozu, kar vključuje tudi z njim povezane okoljske učinke, in pričakovati je, da se bo to povpraševanje še naprej povečevalo. Avtomobili in letala, ki so okoljsko najbolj škodljive vrste prevoza, so hkrati tudi najpogosteje uporabljene oblike turističnega prevoza. Napoveduje se, na primer, da se bo letalski promet do leta 2020 podvojil predvsem zaradi rasti v turističnem sektorju.

Poleg vpliva, ki ga ima prek prevoza, turizem vedno bolj obremenjuje okolje tudi zaradi uporabe vode, zemljišč in energije, razvoja infrastrukture, stavb in objektov, onesnaževanja in odpadkov, drobitve zemljišč ter vedno večjega števila počitniških hiš in stanovanj. V primeru nekaterih priljubljenih turističnih ciljev so te obremenitve povzročile resno poslabšanje lokalnega okolja, kar prizadene njihovo privlačnost za turiste.

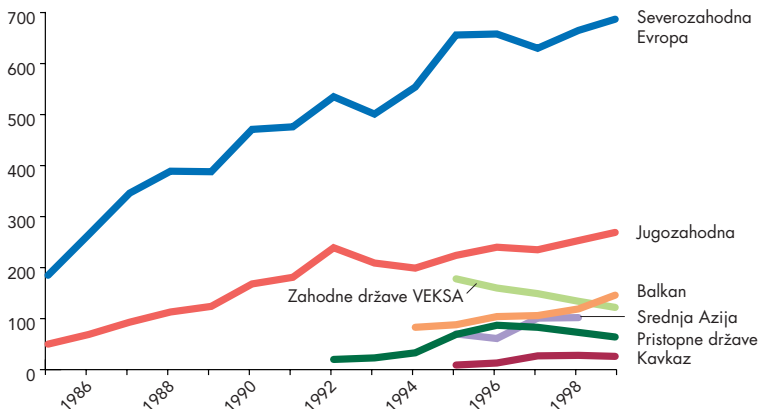
Cene počitniških potovanj še naprej padajo, hkrati pa se delež izdatkov gospodinjstev za turizem povečuje. Vzorci preživljanja počitnic se spreminjajo in vključujejo več krajših prekinitev. Poleg tega ljudje pogosteje potujejo na kratke počitnice in obiske dlje od doma. Morska obala še vedno ostaja najbolj priljubljena destinacija, precej manjše povpraševanje pa je po planinah, mestih in podeželju, ki so približno enako priljubljeni, če jih primerjamo med seboj. Nekatere v preteklosti manj obiskane države, predvsem v Srednji in Vzhodni Evropi, postajajo vedno bolj privlačne, z velikimi možnostmi za razvoj turizma, kar je posledica gospodarskega prehoda in odpiranja meja. Vendar pa poteka uresničevanje politik za bolj trajnosten razvoj počasneje. Primer je zgolj minimalno uveljavljanje programov ekološkega označevanja v sektorju.

Dejstva in številke:

- Svetovna turistična organizacija napoveduje v Evropi v obdobju do leta 2020 3,1-odstotno letno rast mednarodnega turizma .
- Izdatki za turistična potovanja v tujino so se med leti od 1995 do 1999 v Evropi povečali za 7 odstotkov.
- V Franciji, ki je ena najbolj priljubljenih turističnih dežel na svetu, se je število počitniških hiš in stanovanj v obdobju od leta 1990 do 1999 povečalo za 10 odstotkov, predvsem na obalnih področjih in v gorah.

Letna turistična poraba za potovanja v tujino (razen mednarodnih prevozov)

Poraba na osebo za potovanja v tujino, USD

Industrija

Industrijski sektor v državah Srednje in Vzhodne Evrope ter v državah VEKSA je veliko bolj energetsko intenziven kot v državah Zahodne Evrope in so zato tudi njegovi vplivi na okolje večji. Ker pa se Zahodna Evropa zanaša na izdelke, proizvedene v državah Srednje in Vzhodne Evrope ter državah VEKSA, mora prevzeti tudi določeno stopnjo odgovornosti za obremenitev okolja, ki je povezana z industrijskim onesnaževanjem v teh državah. Izmenjava najboljših prakse glede predpisov, tehničnih standardov in drugih ukrepov, bi pomagala povečati okoljevarstveno učinkovitost po vsej Evropi.

Industrijska proizvodnja se po vsej Evropi povečuje in industrija ostaja pomemben sektor gospodarstva v vseh regijah. Vendar pa je njen delež v gospodarstvu v Zahodni Evropi manjši kot v državah Srednje in Vzhodne Evrope ter državah VEKSA, in upada. Ekološka in energetska učinkovitost se na splošno izboljšujeta, deloma z neposrednimi izboljšavami, deloma pa prek relativnega premika od proizvodnje k storitvam, ki so že same po sebi manj energetsko intenzivne. V Srednji in Vzhodni Evropi se energetska učinkovitost izboljšuje hitreje, vendar še vedno ostaja znatno pod ravniyo Zahodne Evrope, medtem ko je industrija v državah VEKSA še vedno sedemkrat bolj energetsko intenzivna kot v Zahodni Evropi. To spet deloma odraža večji poudarek na proizvodnji v Srednji in Vzhodni Evropi ter državah VEKSA.

Glavni izziv v Zahodni Evropi je zagotoviti boljše varovanje okolja in hkrati ohraniti konkurenčno industrijsko bazo, še zlasti, ker bolj onesnažujoči sektorji predelovalne industrije (rudarstvo, kemična industrija) izkazujejo višjo rast od povprečne rasti v industriji in ker so že bili sprejeti tehnični izboljševalni ukrepi s kar najnižjimi stroški. Z vidika rasti tovarnega prometa je treba posvetiti posebno pozornost povpraševanju po prevozu, ki ga poraja industrija.

Onesnaževanje tal iz točkovnih virov je pogosto povezano z industrijskimi obrati, ki ne delujejo več, s preteklimi industrijskimi nesrečami ter neustreznimi odlagališči industrijskih odpadkov.

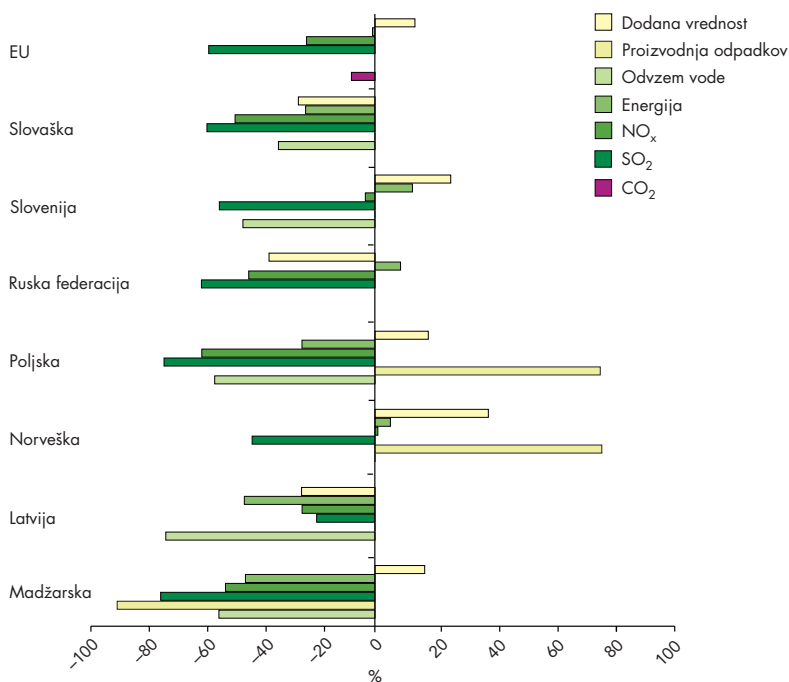
V državah Srednje in Vzhodne Evrope bodo največje naložbe potrebne za povečanje okoljevarstvene učinkovitosti industrije, da bi dosegli standarde, ki jih zahteva pristopni proces. V državah VEKSA sta glavni izziv oblikovanje ustreznega institucionalnega

in ureditvenega okvira ter izboljšanje uveljavljanja okoljskih standardov.

Dejstva in številke:

- V Srednji in Vzhodni Evropi ter državah VEKSA ustvari industrija od 35 do 40 odstotkov BDP. V bolj naprednih državah na prehodu si je predelovalna industrija opomogla od recesije v zgodnjih devetdesetih letih. Nasprotno temu se je skupna proizvodnja v Ruski federaciji med letoma 1990 in 1999 zmanjšala za 70 odstotkov in šele pred kratkim so se začeli kazati nekateri znaki oživitve, predvsem v živilski in kovinski industriji.
- V devetdesetih letih se je v državah VEKSA poraba energije v industriji zmanjšala za 35 odstotkov, kar je treba predvsem pripisati upadu industrijske proizvodnje. V Zahodni Evropi se je poraba energije v industriji povečevala za več kot 1 odstotek letno.

Industrijska onesnaženost in vložena sredstva v zvezi s povečanjem proizvodnje, 1990–1999

Kmetijstvo

Intenzifikacija in specializacija kmetijstva sta privedli do erozije tal, preobremenitve vodnih virov in resnega upadanja biotske raznovrstnosti po vsej Evropi. Biotska raznovrstnost ostaja v državah Srednje in Vzhodne Evrope ter državah VEKSA v veliko boljšem položaju, pojavljajo pa se nove nevarnosti zaradi preslabega izkoriščanja pašnikov in opuščanja izkoriščanja zemljišč. Preoblikovanje skupne kmetijske politike EU v kmetijsko-okoljskem okviru in njeno uresničevanje v pristopnih državah ostajata glavna izziva razširjene EU, medtem ko je v državah VEKSA kmetijsko-okoljski okvir pičel oziroma ne obstaja.

Kljub različnim razmeram sta specializacija in intenzifikacija kmetovanja splošen trend v celotni regiji, povezana pa sta z velikimi okoljskimi obremenitvami praktično v vseh državah. Mnogi vladni programi, ki so podprli izsuševanje, namakanje in komasacijo zemljišč, so pomembno vplivali na razvoj zmogljivosti in intenzivnosti kmetijske proizvodnje. Vsi ti dejavniki so privedli do pretiranega izkoriščanja virov, kot je voda za namakanje. Ta trend je še zaostriła zelo obsežna kolektivizacija v Srednji in Vzhodni Evropi ter državah VEKSA. Vendar pa je v teh državah izjemno zmanjšanje rabe virov v kmetijstvu, predvsem zaradi preobrazbe gospodarstva v devetdesetih letih, zmanjšalo tudi več okoljskih obremenitev.

Skupna kmetijska politika je bila ena od pomembnih gonilnih sil intenzifikacije in specializacije kmetij v EU. Spreminjanje pašnikov v orno zemljo, opuščanje meja polj in obsežna uporaba gnojil in kemikalij so pripeljali do resnega upada biotske raznovrstnosti in do povečanega onesnaževanja vode in zraka. Vendar je preusmerjanje skupne kmetijske politike je začelo ustvarjati nove priložnosti za kmetovalce, da zmanjšajo obremenitve okolja, na primer prek kmetijsko-okoljskih programov.

Erozija tal in onesnaževanje vode sta glavni kmetijsko-okoljski vprašanji v mnogih evropskih državah. Onesnaževanje iz točkovnih virov, kot so veliki živinorejski objekti in zaloge zastarelih pesticidov, še naprej povzroča velike težave, čeprav je njegov obseg bolj omejen, kot je bil v preteklosti. V Srednji in Vzhodni Evropi so se namakanje in z njim povezani okoljski problemi od devetdesetih let precej zmanjšali, čeprav trenutno na nekaterih območjih tovrstne zmogljivosti obnavljajo. Trenuten izziv je

vključiti ustrezne sisteme okoljskega upravljanja v obnovo teh namakalnih infrastruktur.

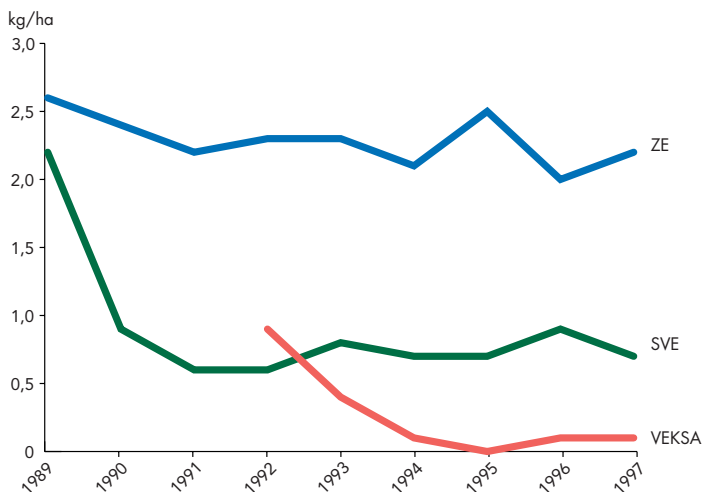
Kakovost in gostota biotske raznovrstnosti na obdelovalnih površinah in polnaravni habitati ostajajo v državah Srednje in Vzhodne Evrope ter državah VEKSA na veliko višji ravni. Velik upad pri vzreji živine v Srednji in Vzhodni Evropi je povzročil nove okoljske probleme v obliki preslabega izkoriščanja pašnikov in opuščanja izkoriščanja zemljišč, kar ogroža polnaravne pašnike. Tudi pomanjkanje kapitala za vzdrževanje ali izboljšanje infrastrukture na kmetijah, kot so gnojne jame, povzroča vnovične okoljske obremenitve. Ohranjanje biotske raznovrstnosti na kmetijskih zemljiščih in izboljšanje okoljskega upravljanja kmetij bo izziv za prihodnja leta.

Pristop k EU prinaša nove izzive za oblikovanje skupne kmetijske politike, da bi zagotovili enake možnosti kmetovalcem na vzhodu in zahodu ter ohranili okoljsko kakovost kmetijskih zemljišč v novih državah članicah. Širitev skupne kmetijske politike bi lahko prinesla nekaj intenzifikacije za orno zemljo, vendar pa lahko izboljšano upravljanje gnojil in pesticidov prepreči negativne posledice za tla in vodne vire. Kljub temu pa bi bilo spreminjanje (polnaravnih) pašnikov v orno zemljo uničujoče. Posebni naporji so potrebni za pospeševanje uresničevanja okoljskih ukrepov v skupni kmetijski politiki, kot so kmetijsko-okoljski programi, vzajemna uskladitev ali podpora okoljskim naložbam.

Dejstva in številke:

- Po znižanju na začetku tranzicijskega procesa se je poraba gnojil v državah Srednje in Vzhodne Evrope ustalila na približno 50 kg na hektar kmetijske zemlje, v državah VEKSA pa na 7 kg na hektar. Povprečna poraba v Zahodni Evropi je 120 kg na hektar.
- Stalež živine se je med letoma 1989 in 2001 v državah VEKSA ter v pristopnih državah opazno znižal. Sicer pa obstaja velik pritisk na okolje zaradi intenzifikacije in koncentracije vzreje živine v velikih enotah in slabega upravljanja živalskih odpadkov, kar zlasti velja za države VEKSA ter pristopne države.

Skupna poraba pesticidov na hektar kmetijskih površin

Gozdarstvo

Skupna gozdna površina Evrope se povečuje, vendar se zaradi zakisovanja in izgubljanja kakovosti tal stanje gozdov še naprej slabša. Gozdovi še naprej ostajajo pomemben gospodarski vir tako v državah VEKSA kot drugod, saj povpraševanje po lesu še naprej raste. Razdrobljeno lastništvo je lahko ovira za primerno upravljanje.

Gospodarski obseg gozdarstva je v Evropi na splošno majhen, precejšen pa je v večini držav, ki mejijo na Baltsko morje. Gozdovi so pomemben naravni vir, ki pokriva okrog 38 odstotkov skupne površine zemljišč v Evropi. Približno 80 odstotkov evropskih gozdnih virov je v Rusiji.

Skupna količina evropskih gozdnih virov se povečuje, saj velikost skupne površine gozdov raste po stopnji približno 0,5 odstotka letno (brez Ruske federacije), v skoraj vseh državah pa je letna količina posekanih dreves precej manjša od rasti. O največji rasti poročajo nekatere države VEKSA (zlasti Belorusija in Kazahstan) ter države sredozemskega območja (Španija, Francija, Portugalska, Grčija in Italija).

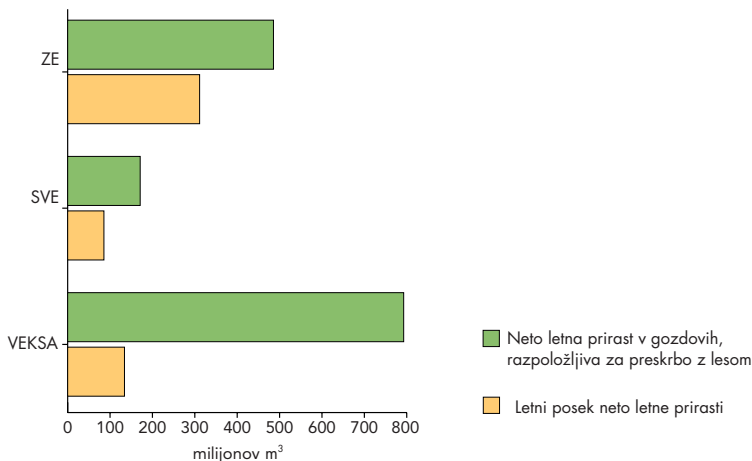
Slika je bolj zaskrbljujoča na področju stanja gozdov. Od začetka spremljanja sredi osemdesetih let se je stanje gozdov na splošno poslabšalo in trenutno je več kot 20 odstotkov dreves ocenjenih kot poškodovanih.

Relativno nizka raven izkoriščanja evropskih lesnih virov omogoča oblikovalcem politike in upravljavcem gozdov, da spremenijo funkcije gozdov in delujejo v smeri bolj uravnoteženih okoljskih, socialnih in gospodarskih interesov na gozdnih območjih. Vendar pa razdrobljeno lastništvo, ki je posledica privatizacije in vzpostavljanja prejšnjega stanja v državah z gospodarstvi na prehodu, ovira ustrezno upravljanje in zaradi tega tudi varstvo okolja.

Dejstva in številke:

- Delež gozdov, v katere človek ne posega, znaša v večini evropskih držav manj kot 1 odstotek, izjema pa so Ruska federacija in nordijske države (severna Švedska, Finska in Norveška).
- Približno 7 odstotkov gozdne površine v Evropi je pod določeno obliko zaščite, 3 odstotki pa so strogo zaščiteni.
- V vseh delih Evrope je količina posekanih dreves precej manjša od rasti gozdov. V Ruski federaciji se uporabi le 16 odstotkov letnega prirastka, v Zahodni Evropi znaša ta delež 65 odstotkov, v državah Srednje in Vzhodne Evrope pa 50 odstotkov.

Letni posek in letna neto rast lesnih zalog v gozdovih, namenjenih za preskrbo z lesom

Ribištvo

Mnogi staleži morskih rib so zaradi prelova učinkovitih, posodobljenih plovil pod ravnmi, ki bi lahko zagotovile ohranitev njihovih populacij. Staleže rib v kopenskih vodah bolj kot prelov ogroža degradacija okolja. Več pozornosti je treba posvetiti okoljskim učinkom ribogojstva, ki je občutno povečalo svoj pridelek.

Vladne subvencije, ki so namenjene zmanjšanju in posodobitvi ribolovnih flot, so morda še poslabšale problem prelova staleža morskih rib, saj je večja učinkovitost, ki je posledica posodobitve, več kot odtehtala zmanjšanje zmogljivosti. Razmišlja se o nadaljnjem zmanjšanju zmogljivosti mnogih ribolovnih flot, kar bi v idealnem primeru spremljala tudi uporaba gospodarskih instrumentov, ki bi odpravili spodbudo za intenzivnejši ribolov z manjšimi (vendar sodobnejšimi) plovili. Programi podpore za ljudi, ki zapustijo ribolovno dejavnost, bi lahko zmanjšali krute socialne in ekonomske posledice.

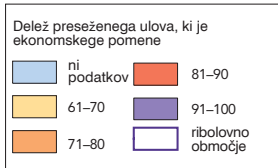
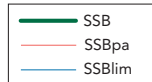
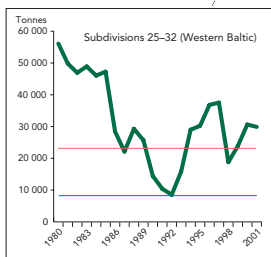
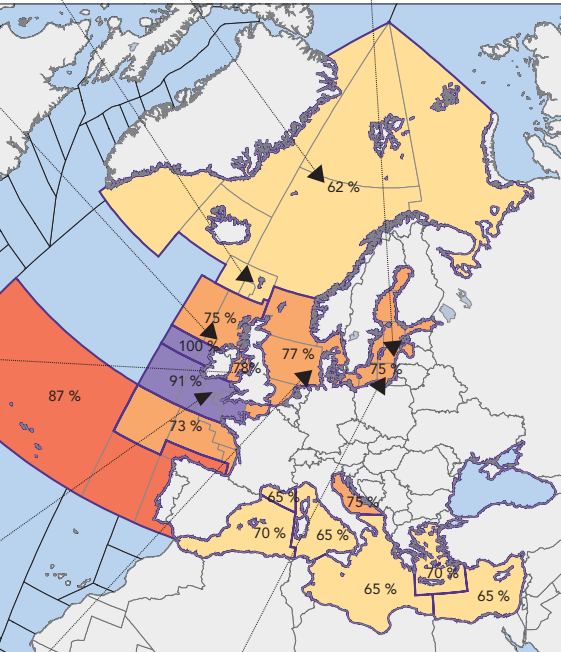
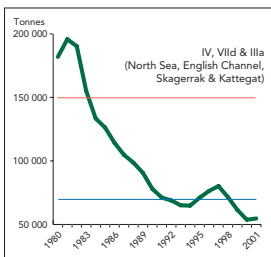
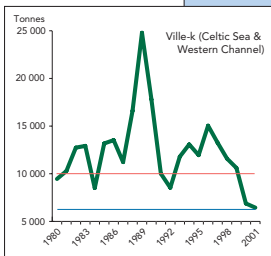
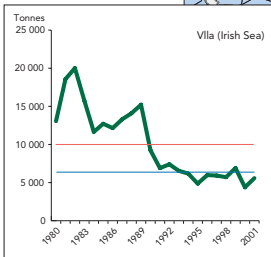
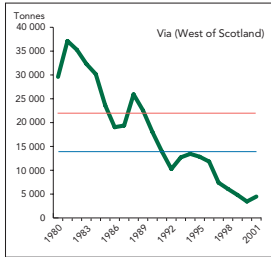
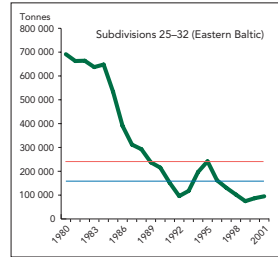
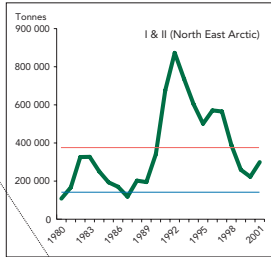
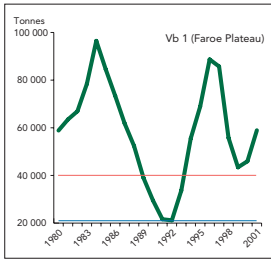
Komercialen ribolov v kopenskih vodah, ki ne spada v ribogojstvo, se je od leta 1990 zmanjšal za 32 odstotkov. Organizacija Združenih narodov za prehrano in kmetijstvo na splošno meni, da staleže rib v kopenskih vodah ne ogroža toliko prelov, temveč predvsem degradacija okolja. Res pa je, da nedovoljeni ulovi, na primer ulov jesetra v Kaspijskem morju, precejkrat presegajo dovoljene ulove in pomenijo veliko obremenitev vira.

Ribogojstvo se je precej razvilo, kar zlasti velja za morsko ribogojstvo v Zahodni Evropi, in njegova skupna pridelava je leta 2000 presegla 2 milijona ton. Vplive v neposredni bližini gojišč se na splošno dobro razume in upravlja. Vendar pa še ni bilo posvečeno dovolj pozornosti širšim vplivom na hranilni status voda in na divje populacije. Na nekaterih območjih pomenijo ribogojnice pomemben vir hranil in populacije ubežnikov iz ribogojnic so po obsegu lahko enake divji populaciji. Vse to zahteva boljše upravljanje celotnega ribogojnega sektorja.

Dejstva in številke:

- Od leta 1990 se je skupni izplen morskega ribolova kljub zmanjšanju zmogljivosti flot povečala za 25 odstotkov.
- Večina evropskih staležev trske se je od leta 1980 močno zmanjšala in za večino velja, da obstaja nevarnost upada staležev.
- V zadnjem desetletju je bilo doseženo le skromno zmanjšanje zmogljivosti evropskih flot. Do največjega znižanja je prišlo v floti EU.

Drstna biomasa (SSB) staleža evropske trske

Razvoj na področju varstva okolja

V pričujočem razvijajočem se socialno-gospodarskem okviru je celotna slika evropskega okolja zapletena. Opazen napredek je bil, na primer, dosežen pri zmanjševanju onesnaževanja zraka, precejšen pa tudi na področju upravljanja vodnih virov in njihove kakovosti po vsej Evropi. Kljub temu še vedno ostaja več problemskih zadev, kot so nevarni odpadki, kemikalije, erozija tal in upad vrst, ki je povezan z izginjanjem ali degradacijo habitatov. V reševanje teh vprašanj je treba vložiti več naporov.

Mnogi ugodni okoljski trendi, ki jih je mogoče opaziti, so posledica relativno nezapletenih tehničnih dosežkov (varnejše alternative za snovi, ki tanjšajo ozonski plašč, neosvinčen bencin), enkratnih ukrepov (prehod s premoga in nafte na naravni plin) ali gospodarske recesije zaradi prestrukturiranja v državah VEKSA (zmanjšanje porabe energije in s tem emisij toplogrednih plinov). V nekaterih od teh primerov, npr. pri zmanjšanju porabe energije v Srednji in Vzhodni Evropi in državah VEKSA, se bo ta trend zasukal, ko si bodo gospodarstva opomogla.

Podnebne spremembe

Poleti leta 2002 je močno deževje povzročilo poplave v srednji Evropi. Teh ni mogoče pripisati izključno podnebnim spremembam, lahko pa o njih razmišljamo kot o primeru, kaj bi se zgodilo, če se podnebne spremembe nadaljujejo. Predvideva se, da se bo nevarnost poplav v srednji Evropi povečala, medtem ko bo na drugih območjih Evrope verjetno pogostejše prihajalo do suše. Stroške ublažitve podnebnih sprememb v zahodni Evropi je mogoče precej znižati z uporabo kjotskih mehanizmov. V vzhodni Evropi so potrebna vlaganja v energetske sektor in pričakuje se, da bodo stroški ublažitve učinka toplogrednih plinov nižji kot v zahodni Evropi. Ruska federacija, ki bo imela do leta 2010 verjetno precejšen presežek emisijskih dovoljenj, bi lahko imela osrednjo vlogo na bodočem trgu dovoljenj za toplogredne pline.

Povprečna temperatura v Evropi se je v zadnjih stotih letih povečala za 1,2 °C (v primerjavi z 0,6 °C na svetovni ravni). Devetdeseta leta so bila najtoplejše desetletje v 150 letih. Pričakuje se, da se bo povprečna temperatura v obdobju od leta 1990 do leta 2100 še naprej dvignila za 1,4 do 5,8 °C, s tem da bo prišlo do močnega porasta v vzhodni in južni Evropi. Razpon v projekcijah je pripisati razlikam v predpostavkah o globalni rasti prebivalstva, socialnem in gospodarskem ter tehnološkem razvoju in negotovostim v razumevanju podnebnega sistema. Zato je koristno predstaviti razpon pričakovanih sprememb do leta 2100, kjer je le mogoče.

Celotna količina padavin se je v zadnjem stoletju povečala za približno 2 odstotka, severna Evropa in zahodna Rusija pa sta postali za 10 do 40 odstotkov bolj vlažni. Projekcije kažejo, da bo v prihodnjem stoletju prišlo do povečanja količine padavin, ki bo od 1 do 2 odstotka na desetletje. Pričakuje se tudi povečanje nevarnosti poplav na nekaterih območjih in suš na drugih. Poleti leta 2002 je močno deževje povzročilo poplave v srednji Evropi, česar ni mogoče pripisati izključno podnebnim spremembam, lahko pa velja kot primer, kaj bi se zgodilo, če se bodo podnebne spremembe nadaljevale.

Evropska Skupnost, njenih 15 držav članic ter države Srednje in Vzhodne Evrope so leta 2002 ratificirale Kjotski protokol. Če bo Ruska federacija leta 2003 ratificirala Kjotski protokol, kakor se pričakuje, bo ta začel veljati, saj ga bo tako ratificiralo zadostno število držav za zadosten delež emisij.

V devetdesetih letih je prišlo do precejšnjega znižanja emisij toplogrednih plinov, ki so segale od 3,5 odstotka v EU do 34 odstotkov v državah Srednje in Vzhodne Evrope in 38 odstotkov v državah VEKSA. Vendar pa projekcije, ki temeljijo na obstoječih notranjih politikah in politikah EU ter ukrepih, kažejo, da se bodo emisije v EU do leta 2010 znižale samo za 4,7 odstotka, kar za 3,3 odstotnih točk zaostaja za kjotskim ciljem, ki je 8 odstotkov. Izvajanje vseh dodatnih politik in ukrepov, ki so bili predlagani, ne pa tudi sprejeti, bi moralo imeti za posledico 12,4-odstotno znižanje, kar je povsem v skladu s ciljem. Ti podatki predpostavljajo nekaj, česar kljub temu, da nekatere države članice presegajo svoje posamične nacionalne cilje v skladu s sporazumom EU o porazdelitvi bremena, ni mogoče jemati kot samo po sebi

umevno. Trgovanje z emisijami in drugi prožni kjotski mehanizmi lahko potemtakem, poleg vrste politik in ukrepov, ki se že izvajajo na različnih sektorjih (energetika, promet, industrija, ravnanje z odpadki), imajo svojo vlogo pri doseganju ciljev za nekatere države članice in EU kot celoto

V državah Srednje in Vzhodne Evrope ter državah VEKSA, kjer so bila zmanjšanja emisij predvsem posledica prehoda na drugo gorivo in gospodarske preobrazbe, pomenijo kjotski mehanizmi priložnost za uveljavitev novih ukrepov. Ti ukrepi so lahko namenjeni omejevanju emisij, ki bi bile posledica hitre vnovične rasti proizvodnje in porabe. Mogoče je pričakovati, da bodo države Zahodne Evrope te ukrepe v veliki meri financirale kot del svojih prizadevanj za uresničevanje lastnih zavez.

Kjotski protokol je le prvi korak v smeri skupnega znižanja emisij za 60 do 70 odstotkov v industrializiranih državah, potrebnega za doseg 'trajnostnih' koncentracij toplogrednih plinov in podnebnih razmer, v skladu s predlaganim ciljem EU za omejitev dviga temperature na največ 2 °C nad predindustrijskimi ravni. Da bi uresničili kjotske cilje, bodo takšna znižanja zahtevala precej večji premik k uporabi energetskega virov z nizko vsebnostjo vodika ali brez vsebnosti vodika, kakor je pričakovati glede na trenutne projekcije. V državah Zahodne Evrope, kjer poraba električne energije še vedno raste, sta hitrost uvajanja obnovljivih virov pridobivanja električne energije in prihodnost jedrske energije zelo pomembna za doseganje prihodnjih ciljev glede toplogrednih plinov.

Vendar pa celo takojšnja velika znižanja emisij ne bodo preprečila nekaterih podnebnih sprememb ter okoljskih in gospodarskih vplivov. Zato so potrebni tudi ukrepi za prilagoditev posledicam podnebnih sprememb, zlasti na območjih, ki so izpostavljena poplavam ali sušam.

Politike obravnavanja podnebnih sprememb lahko imajo znatne pozitivne učinke ('spremljevalne koristi'), ker hkrati zmanjšujejo emisije snovi, ki onesnažujejo zrak.

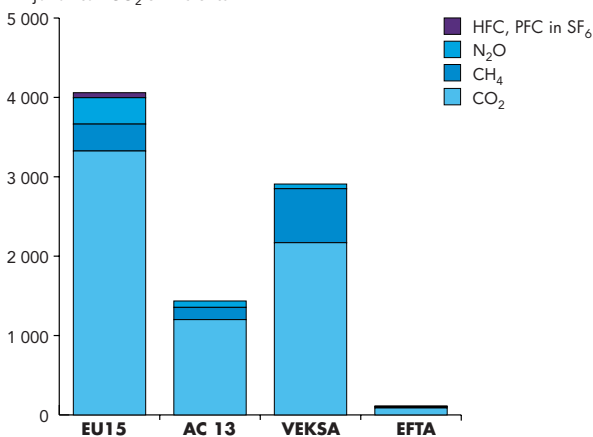
Dejstva in številke:

- Izgorevanje v panogah pridobivanja energije, v industriji, prometu in drugih sektorjih (predvsem ogrevanje na poslovnih in stanovanjskih območjih) je glavni vir emisij toplogrednih plinov v vsej Evropi.

- Emisije iz panog pridobivanja energije (proizvodnja električne in toplotne energije) so v pristopnih državah večje kot v državah VEKSA ter Zahodne Evrope, deloma zaradi nižjega deleža drugih virov, kot je cestni prevoz.
- V EU prispeva promet približno 20 odstotkov celotnih emisij toplogrednih plinov, medtem ko je v pristopnih državah ta prispevek precej manjši, ker imajo manj cestnega prevoza.
- Emisije iz industrije v večini Evrope prispevajo okrog 20 odstotkov celotnih emisij toplogrednih plinov. Glavni vir je izgorevanje goriva zaradi pridobivanja električne in toplotne energije.

Emisije toplogrednih plinov po plinih in regijah leta 2000

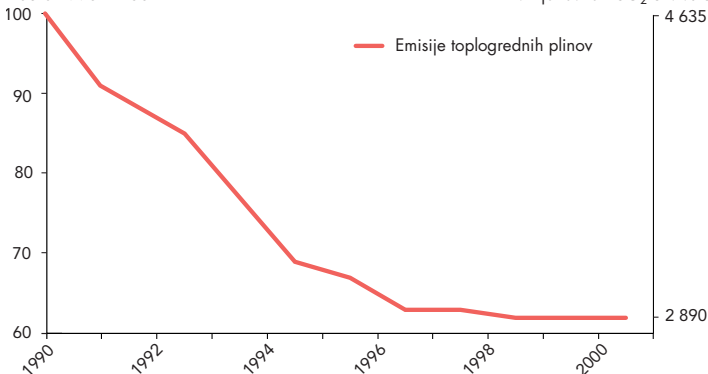
milijonov ton CO₂ ekvalenta

Emisije toplogrednih plinov v državah VEKSA (brez upoštevanja fluoriranih plinov in sprememb zaradi rabe prostora in gozdarstva)

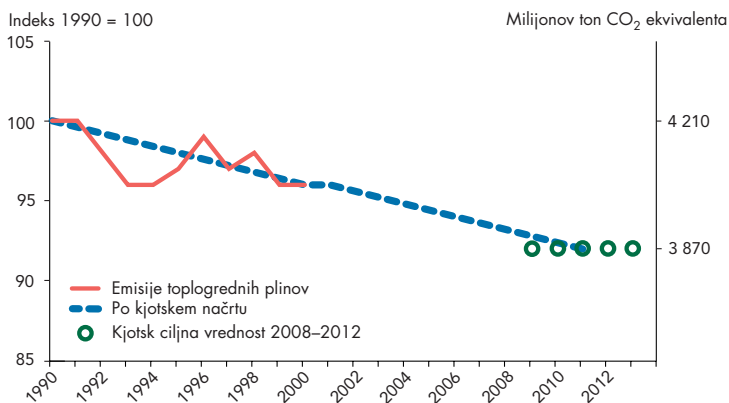
Indeks 1990 = 100

Milijonov ton CO₂ ekvalenta

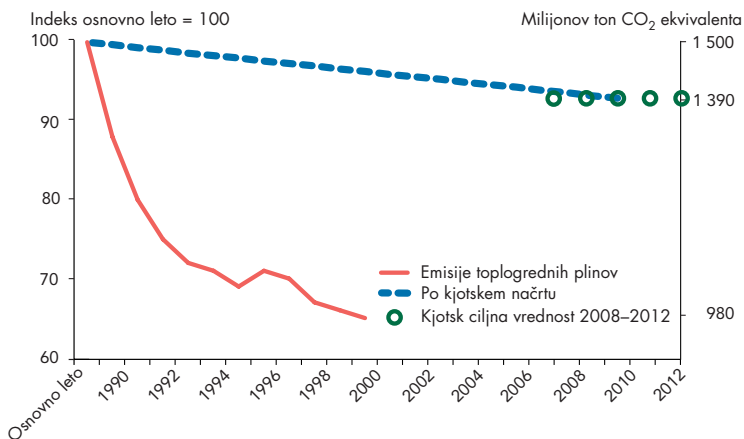

Emisije toplogrednih plinov v primerjavi s ciljem za obdobje 2008–2012

EU: brez upoštevanja sprememb zaradi rabe prostora in gozdarstva

10 pristopnih držav: fluorirani plini in spremembe zaradi rabe prostora in gozdarstva

Tanjšanje ozonskega plašča

Postopno zniževanje koncentracije snovi, ki vsebujejo klor in tanjšajo ozonski plašč v troposferi, kaže, da so mednarodne strategije za nadzor emisij snovi, ki povzročajo tanjšanje ozonskega plašča, uspešne. Vendar se bo povečano ultravijolično sevanje nadaljevalo, dokler si ozonski plašč popolnoma ne opomore, škodljivi učinki ultravijoličnih žarkov na človekovo zdravje in ekosisteme pa bodo verjetno trajali še dlje. Če se uresničijo sedanji kontrolni ukrepi, se bo v prihodnosti razširjenost kožnega raka, ki ga povzroča tanjšanje ozonskega plašča, zelo omejila, največji učinek pa se pričakuje okrog leta 2050.

Povprečni ozonski steber nad Evropo je bil marca v obdobju od leta 1997 do leta 2001 približno 7 odstotkov nižji od povprečnega stebra v obdobju od leta 1979 do leta 1981. To znižanje presega skupno povprečno znižanje na severnih srednjih zemljepisnih širinah za zimo oziroma pomlad, ki znaša približno 4 odstotke.

Uresničevanje Dunajske konvencije in njenega Montrealskega protokola je nedvomno zgodba o uspehu v Zahodni Evropi, kjer se je uporaba snovi, ki tanjšajo ozonski plašč, zmanjšala hitreje, kot to zahteva protokol. Vendar pa dolga življenjska doba teh snovi v ozračju pomeni, da si ozonski plašč ne bo popolnoma opomogel pred letom 2050 kljub hitrejšemu opuščanju omenjenih snovi.

Tudi v Srednji in Vzhodni Evropi ter državah VEKSA je v zadnjih petih letih prišlo do zmanjšanja proizvodnje in porabe snovi, ki tanjšajo ozonski plašč.

Poleg upravljanja preostalih zalog snovi, ki tanjšajo ozonski plašč, preprečevanja tihotapljenja in dumpinga ter spodbujanja razvoja nadomestkov, ki manj vplivajo na okolje, bo glavna naloga v Zahodni Evropi pomoč razvijajočim se industrijam, da zmanjšajo proizvodnjo in porabo snovi, ki tanjšajo ozonski plašč.

Dejstva in številke:

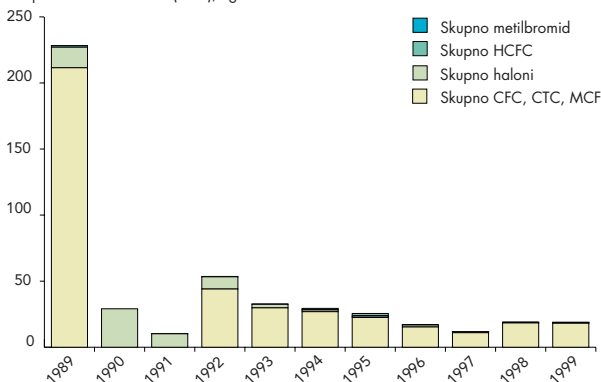
- Proizvodnja snovi, ki tanjšajo ozonski plašč, se je v Zahodni Evropi zmanjšala za skoraj 90 odstotkov. Vendar pa se povečuje proizvodnja delno halogeniranih klorofluorogljikovodikov (HCFC), ki sicer ne vplivajo dosti na tanjšanje ozonskega plašča, precej pa prispevajo k skupnemu segrevanju.
- Še vedno se povečuje perturbacija energetskega ravnotežja zaradi snovi, ki tanjšajo ozonski plašč. Razlog za to je povečevanje motenj

(perturbacije) energetskega ravnotežja zaradi delno halogeniranih klorofluoroogljikovodikov, medtem ko se učinek klorofluoroogljikovodikov (CFC) stabilizira.

- Ocenjujejo, da sta tihotapljenje in nedovoljena proizvodnja snovi, ki tanjšajo ozonski plašč, znašala 10 odstotkov svetovne proizvodnje v letu 1995. Te nedovoljene dejavnosti bodo za več let odložile obnovitev ozonskega plašča.
- Države Zahodne Evrope so v obdobju od leta 1991 do leta 2000 prispevale 48 odstotkov vseh svetovnih vplačil v multilateralni sklad. Pričakujejo, da bo skupni znesek, ki ga je sklad doslej porabil, imel za posledico postopno izločanje uporabe 122 milijonov kilogramov ozonu škodljivih snovi (več kot dvakratna proizvodnja v Zahodni Evropi leta 1997).

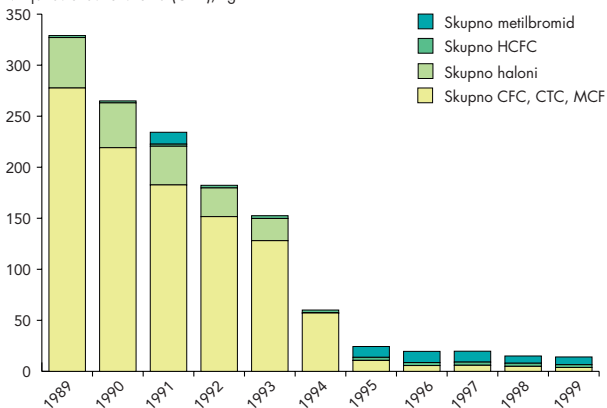
Poraba snovi, ki tanjšajo ozonsko plast, v Srednji in Vzhodni Evropi

Milijonov snovi ekvivalenta (ODP), kg

Prodaja snovi, ki tanjšajo ozonsko plast, v Zahodni Evropi

Milijonov snovi ekvivalenta (ODP), kg

Onesnaženost zraka

Onesnaženost zraka ostaja nadloga v večini mest. Čeprav vrednosti najvišje koncentracije padajo, se povprečne koncentracije ozona v prizemni plasti še naprej povečujejo. Zaradi onesnaženosti zraka je v večini mest izpostavljenost trdnim delcem največja potencialna nevarnost za zdravje. Čeprav koncentracije od začetka spremljanja ves čas padajo, je precejšen delež mestnega prebivalstva izpostavljen koncentracijam, ki presegajo bodoče mejne vrednosti v EU.

V Zahodni Evropi se je precej zmanjšala onesnaženost z žveplovim dioksidom (SO_2), nekoliko manj pa tudi onesnaženost z dušikovimi oksidi (NO_x). Ozon v prizemni plasti in trdni delci še naprej zbuja skrb za človekovo zdravje in učinke na ekosisteme. Kakovost zraka se sicer izboljšuje tudi v državah Srednje in Vzhodne Evrope ter državah VEKSA, vendar pa imajo zlasti zadnje še vedno težave z žveplovim dioksidom in dušikovimi oksidi. Uporaba različnih metod spremljanja onemogoča poglobljene presoje v državah VEKSA.

Izpostavljenost trdnim delcem je trenutno največja nevarnost za človekovo zdravje kot posledica onesnaženosti zraka v zahodnoevropskih mestih in mnoge države članice EU bodo verjetno imele precejšnje težave pri doseganju bodočih standardov. Prav tako zbuja skrb tudi položaj v Srednji Aziji in Rusiji: v nasprotju s položajem v podobmočjih so bile leta 1998 v 30 odstotkih ruskih mest presežene omejitve Svetovne zdravstvene organizacije glede trdnih delcev, takšne prekoračitve pa so bile široko razširjene tudi v mestih Srednje Azije. Pričakuje se možen porast emisij trdnih delcev v Srednji Aziji v povezavi s povečano porabo energije v bližnji prihodnosti. Od obstoječih politik, ki obravnavajo promet in slabo kakovost premoga, se ne pričakuje, da bodo v zadostni meri zmanjšale emisije, da bi lahko nevtralizirale povečanje porabe energije.

Leta 1999 so koncentracije ozona v prizemni plasti v približno 30 odstotkih mest v EU presegale prihodnji cilj. Do večine prekoračitev je prišlo v državah srednje in južne Evrope. Projekcije za leto 2010 napovedujejo precejšnje zmanjšanje, kar bo pripeljalo do pomembnih izboljšav na področju varstva zdravja, vendar to ne bo zadoščalo za doseg ciljnih vrednosti povsod po Evropi.

Na splošno je prišlo do precejšnjega napredka pri zmanjšanju emisij snovi, ki onesnažujejo zrak, in izpolnjevanju ciljev, določenih v Göteborgskem protokolu Konvencije o čezmejnem onesnaževanju zraka na velike razdalje. Kljub temu pa bodo v državah južne Evrope za doseg ciljev potrebna nadaljnja zmanjšanja emisij zakisovalnih snovi in predhodnikov ozona.

Evtrofikacija ostaja precejšnja nadloga velikih nezaščitenih ekosistemskih območij po vsej Evropi, zlasti v Zahodni in Srednji Evropi. Obremenitve večine evropskih ekosistemov, ki izvirajo iz onesnaževanja, so trenutno pod ravnmi, ki bi lahko povzročile škodo zaradi zakisovanja, vendar pa mnoga omejena območja še vedno ostajajo v nevarnosti, zlasti v Srednji Evropi. Velika splošna zmanjšanja emisij zakisovalnih in evtrofičnih snovi ter predhodnikov ozona v prizemni plasti, do katerih je prišlo v zadnjem desetletju, so bila v večji meri posledica gospodarske preobrazbe v državah Srednje in Vzhodne Evrope ter držav VEKSA kot pa ciljnih ukrepov za zmanjšanje emisij.

Temeljne projekcije za leto 2010 kažejo, da bi gospodarska preobrazba in prehod na čistejša goriva Ruski federaciji in zahodnim delom držav VEKSA morala omogočiti doseganje ciljev glede mejnih vrednosti emisij iz Göteborgskega protokola Konvencije o čezmejnem onesnaževanju zraka na velike razdalje. Izvajanje zakonodaje EU v Srednji in Vzhodni Evropi bi moralo imeti za posledico, da države ne bodo presegle nacionalnih mejnih vrednosti emisij pri vseh snoveh, ki onesnažujejo zrak, razen amoniaka. V Zahodni Evropi bodo potrebni dodatni ukrepi, ki presegajo veljavno zakonodajo, da ne bi presegali nacionalnih mejnih vrednosti emisij za dušikove okside, hlapljive organske spojine in amoniak.

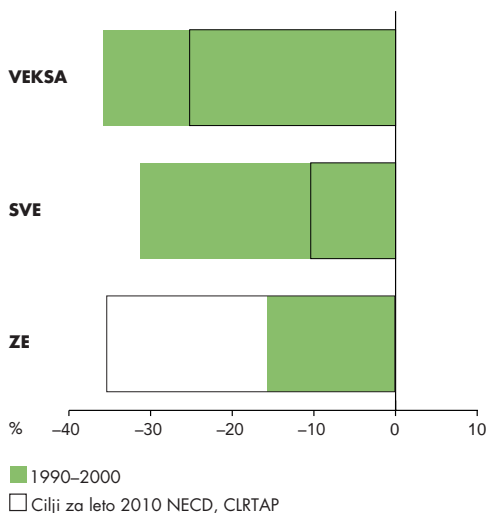
Zmanjšanje emisij ogljikovega dioksida zaradi izpolnitve zahtev Kjotskega protokola bo prineslo precejšnje spremljevalne koristi v smislu dodatnih manjših emisij snovi, ki onesnažujejo zrak, manjših stroškov za zmanjšanje onesnaževanja zraka in manjše nevarnosti za zdravje ljudi in škodo ekosistemu.

Uporaba prožnih mehanizmov za uresničevanje Kjotskega protokola v Zahodni Evropi bi lahko prispevala k dodatnim znižanjem emisij snovi, ki onesnažujejo zrak, v Srednji in Vzhodni Evropi, Ruski federaciji in zahodnih delih držav VEKSA, ter pripomogla k večji zaščiti ekosistemov v celotni Evropi.

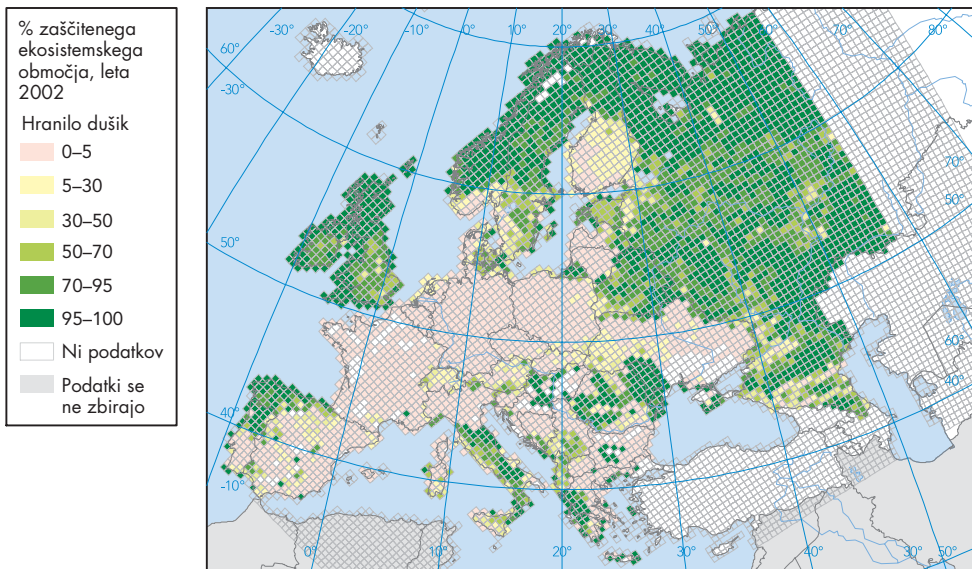
Dejstva in številke:

- Leta 2000 je bilo ocenjeno, da je več kot 90 odstotkov ekosistemov v državah Srednje in Vzhodne Evrope ter držav VEKSA zaščiteneh pred nadaljnjim zakisovanjem. V Zahodni Evropi več kot 10 odstotkov ekosistemskega območja ostaja nezaščiteneh, kar pomeni, da usedanje zakisovalnih snovi presega pragove teh ekosistemov.
- Glede ozona v prizemni plasti so ciljne vrednosti EU presežene v mnogih evropskih mestih. Povprečne koncentracije ozona se od leta 1995 ves čas povečujejo, medtem ko so najvišje koncentracije padle. Skoraj 90 odstotkov kmetijskih pridelkov v zahodni in srednji Evropi je izpostavljenih koncentracijam ozona, ki so nad dolgoročnim ciljem EU.
- Precejšen del mestnih prebivalcev v Evropi je izpostavljen koncentracijam drobnih delcev, ki presegajo mejne vrednosti. Vendar pa so se koncentracije znižale od začetka zadnjega spremljanja v zgodnjih devetdesetih letih.

Spremembe v emisijah evtrofnih snovi 1990–2000 v primerjavi s cilji EU in UNECE za leto 2010

Izračunana porazdelitev zaščite ekosistema pred evtrofijo v letu 2002

Nevarne kemikalije

Čprav je precej 'dobrih novic' glede učinkovitosti politik, ki vodijo k zniževanju koncentracij nevarnih kemikalij v okolju, ostaja precej primerov, kjer so ciljne ravni presežene in kjer so na primer potrebna priporočila glede prehrane nosečnic. Primera sta dioksini in živo srebro v ribah. V Evropi sta monitoring kemikalij in poročanje o njih neusklajena in različne snovi niso uravnoteženo zastopane. Zdi se, da so relativno majhno število izbranih težkih kovin, težko razgradljiva organska onesnaževala in pesticidi edine skupine snovi, ki jih pogosto spremljajo v večini okoljskih oddelkov, pri prehrani, izdelkih za široko potrošnjo in človeških tkivih. Farmacevtske izdelke in njihove metabolite spremljajo občasno.

Kemična industrija se je razvijala hitreje kot drugi sektorji lahke industrije in hitreje od bruto domačega proizvoda v EU. Obseg proizvodnje kemikalij, vključno z izbranimi strupenimi kemikalijami, se v EU povečuje, ostaja pa splošno pomanjkanje znanja in ključnih podatkov za ogromno število kemikalij, ki

so na evropskem trgu. To vodi k zahtevnim odločitvam glede obvladovanja tveganj, ki temeljijo na neustreznih podatkih, saj odsotnosti dokazov o škodljivih učinkih ni mogoče enačiti z dokazi o odsotnosti takšnih učinkov. Predlagani novi ukrepi za uveljavitev regulative v primerih 'upravičenega dvoma' bi pomagali premostiti informacijsko vrzel. Takšen preventivni pristop zagovarjata Stockholmska konvencija o težko razgradljivih organskih onesnaževalih in nedavna Bela knjiga EU o politiki na področju kemikalij.

Dejstvo je, da so bili doseženi uspehi, na primer pri zniževanju emisij kadmija, svinca in živega srebra v zrak v Evropi. Zastrupljenost človeškega mleka s kemikalijami se je od sedemdesetih let dalje občutno zmanjšala vsaj v nekaterih delih Evrope.

Obstaja nekaj težav s kemikalijami, ki so specifične za države Srednje in Vzhodne Evrope ter države VEKSA. Gre za velike zaloge starih pesticidov in takih s pretečenim rokom trajanja (nekateri so težko razgradljiva organska onesnaževala). Skladiščne zmogljivosti za te kemikalije so pogosto neprimerne in segajo od preprostih jam v tleh in odprtih skednjev na poljih do betonskih bunkerjev za razgradnjo.

Zmanjšanja emisij mnogih težkih kovin in težko razgradljivih organskih onesnaževal v Zahodni Evropi v zadnjem desetletju je mogoče v glavnem pripisati uvedbi strožjih nacionalnih in regionalnih regulativnih okvirov, uporabi izboljšanih sistemov za zmanjševanje onesnaževanja s strani industrije ter razvoju čistejših tehnologij. Stockholmska konvencija je imela na primer za posledico postopno izločanje proizvodnje mnogih težko razgradljivih organskih onesnaževal v Evropi, ki ogrožajo okolje in človekovo zdravje. Kljub temu pa zbuja precej skrbi presežene mejne vrednosti, na primer pri dioksinih in živem srebru v ribah.

Zdi se, da politike, ki so zmanjšale izpostavljenost tem dobro znanim kemikalijam, ne zagotavljajo ustrezne zaščite pred številnimi vplivi, na katere je javnost čedalje bolj občutljiva, na primer pred hkratno izpostavljenostjo mnogovrstnim onesnaževalom ter vplivi karcinogenih in motilcev hormonov (endokrinih disruptorjev) pri nizkih koncentracijah.

Evropske emisije (tone/BDP) kadmija, svinca in živega srebra v letih 1990 in 1999

Skupina držav	Kadmij		Svinec		Živo srebro	
	1990	1999	1990	1999	1990	1999
Zahodna Evropa	21	9	2 477	632	32	12
Srednja in Vzhodna Evropa	376	208	12 696	5 167	175	88
VEKSA	211	222	12 257	11 377	79	91

Dejstva in številke:

- Emisije strupenih kovin: kadmija, svinca in živega srebra so se v devetdesetih letih v Evropi zmanjšale in emisije v letu 1999 so bile na ravni 40 odstotkov emisij leta 1990.
- Čeprav so se emisije heksaklorobenzena (HCB) po vsej Evropi zmanjšale, se je hitrost zniževanja od leta 1990 opazno zmanjšala. Heksaklorobenzen je še vedno precej razširjen po vsej regiji zaradi procesov prenašanja po ozračju na velike razdalje in zaradi lokalnih 'vročih točk', ki odražajo visoke ravni lokalne uporabe ali kontaminacije.
- Zaskrbljujoča je razpršenost polibromiranih zaviralcev gorenja v okolju. Na Švedskem so se v človeškem mleku od sedemdesetih let koncentracije strmo dvignile, čeprav v tej državi teh snovi niso nikoli proizvajali. Čeprav se koncentracije zdaj zmanjšujejo, ostajajo precejkrat višje od tistih iz sedemdesetih let.

Odpadki

Odpadki so glavna tema v vsaki evropski državi, njihova količina pa na splošno narašča. Ustvarjanje odpadkov se odraža v izgubi surovin in energije ter družbi nalaga gospodarske in naraščajoče okoljske stroške za njihovo zbiranje, predelavo in odstranjevanje. Večina odpadkov v Evropi konča na odlagališčih, vedno pogosteje pa jih tudi sežigajo. Učinki odlaganja in sežiganja so precejšnji zaradi svojega potenciala emisij toplogrednih plinov (metan) in čezmejnega prenašanja organskih mikroonesnaževal (dioksini in furani) ter hlapljivih težkih kovin.

Skupne količine odpadkov se še naprej povečujejo v večini evropskih držav. Komunalni odpadki nastajajo v velikih količinah in te količine se še naprej povečujejo. V mnogih državah so se ustvarjene količine nevarnih odpadkov zmanjšale, v drugih pa

povečale, v nekaterih primerih zaradi spremenjenih definicij. V Zahodni Evropi in v državah VEKSA se je od sredine devetdesetih let povečalo ustvarjanje industrijskih odpadkov, medtem ko v Srednji Evropi slika ni tako jasna. Odpadki od rudarjenja so največja posamična kategorija odpadkov v Evropi in podatki kažejo, da je prišlo do splošnega zmanjšanja, kar je skladno z zmanjšanjem dejavnosti rudarstva in izkopavanja.

Celotno ustvarjanje odpadkov je bilo le v omejenem številu držav neodvisno od gospodarske rasti. Razen tega niso bili doseženi dogovorjeni cilji za ustalitev ustvarjanja komunalnih odpadkov v Evropski uniji. V večini Zahodne Evrope se količine povečujejo, v manjši meri pa tudi v večini držav Srednje in Vzhodne Evrope ter držav VEKSA.

V Evropi ostajajo odlagališča prevladujoča metoda odstranjevanja odpadkov. V Zahodni Evropi je vedno več recikliranja, v državah Srednje in Vzhodne Evrope ter v državah VEKSA pa so stopnje recikliranja še vedno relativno nizke. Pobude za pospeševanje preprečevanja odpadkov in njihovega recikliranja ter za zaostritev varnostnih standardov za dokončno odstranitev odpadkov veljajo za najučinkovitejše opcije za minimizacijo nevarnosti za okolje in stroškov, povezanih z ustvarjanjem, predelavo in odstranjevanjem odpadkov.

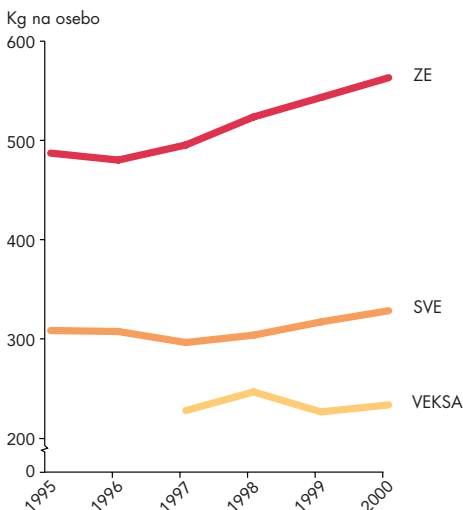
Cilj Baselske konvencije je ne le zmanjšati čezmejne premike nevarnih odpadkov, temveč tudi zmanjšati ustvarjanje takšnih odpadkov do najmanjše mogoče mere. Podatki so redki, zdi pa se, da se je v mnogih državah ustvarjanje nevarnih odpadkov povečalo in znaša 1 odstotek vseh odpadkov, nastalih v Evropi.

Velike količine nevarnih odpadkov se odlagajo na načine, ki ogrožajo okolje in človekovo zdravje. Proizvodnja energije v jedrskih elektrarnah povzroča stalno kopičenje visoko radioaktivnih odpadkov, katerih del bo ostal radioaktiven še sto tisoče let, in zanje doslej še niso odkrili splošno sprejemljive poti odstranjevanja. Zlasti v državah VEKSA so mnoga znana odlagališča nevarnih odpadkov prenapolnjena in niso ustrezno izolirana od okolja. Pomanjkanje nacionalnih zmogljivosti in ustreznih sredstev omejuje zmožnosti držav, da izpolnijo svoje obveznosti v skladu z Baselsko konvencijo, in odpira možnost, da te države postanejo glavni prejemniki v mednarodni trgovini z nevarnimi odpadki.

Dejstva in številke:

- V Evropi vsako leto nastane več kot 3000 milijonov ton odpadkov. To znese 3,8 ton na prebivalca v Zahodni Evropi, 4,4 ton na prebivalca v državah Srednje in Vzhodne Evrope ter 6,3 ton na prebivalca v državah VEKSA.
- Zbiranje komunalnih odpadkov se med državami precej razlikuje, od 685 kg (Islandija) do 105 kg na prebivalca (Uzbekistan). Komunalni odpadki pomenijo približno 14 odstotkov vseh odpadkov, ki nastanejo v Evropi, in v večini držav odlaganje na odlagališča še vedno ostaja prevladujoči način njihovega reševanja.
- Več držav EU poroča o stopnjah regeneracije nevarnih odpadkov, ki presegajo 40 odstotkov. V drugih regijah je položaj manj jasen, mnogo držav pa poroča o nezadovoljivem odstranjevanju nevarnih odpadkov.

Komunalni odpadki zbrani v izbranih državah ZE, SVE in VEKSA

Voda

Zelo malo evropskih prebivalcev je izpostavljeno hudemu pomanjkanju in slabi kakovosti vode, kar pesti ljudi na mnogih drugih koncih sveta. Vendar pa so vodni viri na mnogih območjih Evrope ogroženi zaradi številnih človekovih dejavnosti. Okrog 31 odstotkov evropskega prebivalstva živi v državah, ki porabijo več kot 20 odstotkov svojih letnih vodnih virov, kar kaže na visoko stopnjo obremenitve vodnih virov. Kakovost pitne vode je še vedno zaskrbljujoča po vsej Evropi, v državah VEKSA se soočajo s precejšnjim mikrobiološkim onesnaženjem pitne vode, v srednji Evropi se ubadajo s kontaminacijo s solmi, več kot 10 odstotkov prebivalcev EU pa je potencialno izpostavljenih mikrobiološkim in drugim onesnaževalom, ki presegajo najvišje dopustne koncentracije.

Na splošno so problemi največji v bližini vročih točk onesnaževanja, ki so posledica številnih industrijskih in drugih dejavnosti. Največ skrbi povzroča položaj v nekaterih državah VEKSA, zlasti glede kakovosti pitne vode v smislu mikrobioloških in strupenih snovi. To je posledica relativno slabih gospodarskih razmer v tej regiji in v mnogih državah tudi propadanja ali pomanjkanja infrastrukture za zagotovitev čiste pitne vode.

Zdravje ljudi in ekosistemov je ogroženo tudi v drugih delih Evrope, na primer prek vode, ki je onesnažena z organskimi in anorganskimi onesnaževali, kot so pesticidi in težke kovine pri koncentracijah, ki presegajo koncentracije, določene v standardih EU in drugih mednarodnih organizacij.

Celoten odvzem sladke vode se je v zadnjem desetletju zmanjšal v večini regij. Dejstvo pa je, da 31 odstotkov evropskega prebivalstva živi v državah, kjer prihaja do preobremenitve vodnih virov, zlasti med sušo ali obdobji nizkega rečnega toka. Do pomanjkanja vode še naprej prihaja tudi v delih južne Evrope, kjer sočasno prihaja do nizke stopnje razpoložljivosti vode in visokega povpraševanja, zlasti zaradi kmetijstva.

Čeprav je po vsej Evropi prišlo do precejšnjega napredka pri gospodarjenju z vodnimi viri in njihovo kakovostjo, težave še vedno ostajajo, še zlasti, kjer primanjkuje zmogljivosti in finančnih virov za monitoring in izvajanje osnovnih ukrepov ter tehničnih izboljšav.

V Zahodni Evropi in v pristopnih državah se kakovost vode v rekah, jezerih in ob obalah v smislu fosforčnih in organskih delcev na splošno izboljšuje zaradi zmanjšanja izpustov, kar je predvsem posledica boljšega čiščenja odpadnih voda. Ravni nitratov se niso bistveno spreminjale, so pa precej nižje v pristopnih državah, kar kaže na manj intenzivno kmetijsko pridelavo kot v EU. Koncentracije hranil precej presegajo svoje naravne ravni oziroma ravni naravnega ozadja. Kakor kažejo visoke ravni fitoplanktona na obalnih območjih, je evtrofikacija najvišja v bližini rečnih ustij ali velikih mest.

Koncentracije težkih kovin v zahodnoevropskih rekah in njihovi neposredni izpusti ter atmosfersko odlaganje v severovzhodni Atlantski ocean in Baltsko morje so se zmanjšali, kar je posledica politik za zmanjševanje emisij. Obstoječe informacije o stanju voda v državah VEKSA kažejo, da so onesnažene številne reke, jezera, podtalnica in obalne vode, ki pogosto vsebujejo nevarne snovi, vključno s težkimi kovinami in nafto. Onesnaženje je koncentrirano na omejenih vročih točkah po toku navzdol od mest, industrializiranih in kmetijskih območij ter področij rudarjenja. Razen na teh vročih točkah, se zdi kakovost rečnih in jezerskih voda relativno dobra.

Onesnaženost z nafto, ki jo povzročajo izpusti obalnih rafinerij in vrtnih ploščadi za pridobivanje nafte na morju, se v Zahodni Evropi zmanjšuje. Vendar pa še vedno povzročajo težave nedovoljeni izpusti, v glavnem z ladij, kar zlasti velja za Severno in Baltsko morje. Onesnaževanje z nafto na splošno, ki ga povzročajo različni viri, vzbuja največje skrbi v Črnem, Kaspijskem in Sredozemskem morju. Nedavna katastrofa, v katero je bil vpleten naftni tanker *Prestige* in do katere je prišlo na obali severne Španije, je poudarila potrebo po zmanjšanju tveganj, da pride do podobnih nesreč v prihodnosti.

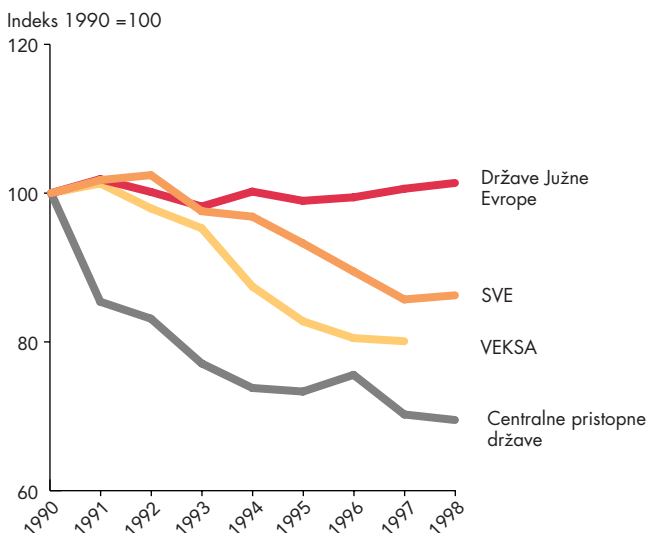
Dejstva in številke:

- Povprečni indeks izkoriščanja vode v Evropi je 7 odstotkov. Za vseh 33 držav velja, da imajo zadostne vodne vire, in med njimi jih je 20, v katerih je indeks izkoriščanja vode nižji od 10 odstotkov. Vendar pa v 14 državah porabijo več kot 20 odstotkov sladkovodnih virov in zaradi tega prihaja do visokih preobremenitev vodnih virov.
- Celoten odzvem sladke vode se je v zadnjem desetletju zmanjšal v večini regij. V državah VEKSA ter v pristopnih državah Srednje

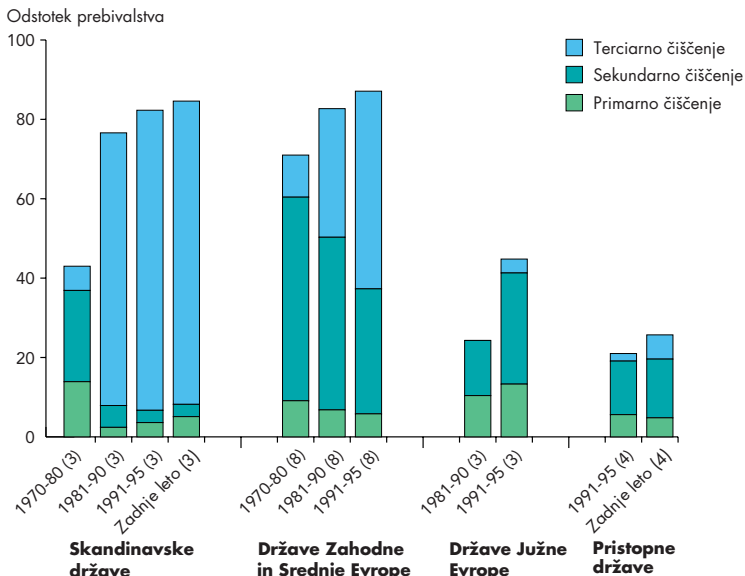
Evrope je do zmanjšanja prišlo zaradi opaznega zmanjšanja odvzema v industrijske in kmetijske namene.

- V mnogih državah obstaja nevarnost onesnaženja s pesticidi.
- V zahodnih državah je od sedemdesetih let dalje prišlo do opaznega izboljšanja obsega čiščenja in deleža prebivalstva, ki je priključeno na čistilne naprave. V srednjeevropskih in vzhodnoevropskih državah je v povprečju 25 odstotkov prebivalstva priključenega na naprave za čiščenje odpadnih voda in večina je deležna tudi sekundarne stopnje čiščenja. V državah VEKSA je zelo majhen obseg predelave odpadnih voda, če upoštevamo prebivalstvo, ki je priključeno na čistilne naprave, opravljen obseg čiščenja in obratovalno učinkovitost obstoječih čistilnih naprav.
- 10 odstotkov evropskih obalnih kopalnih voda in 28 odstotkov evropskih kopenskih kopalnih plaž še vedno ne ustreza (neobveznim) orientacijskim vrednostim, čeprav je bila Direktiva EU o kopalnih vodah sprejeta pred skoraj 25 leti.

Gibanja odvzema vode

Spremembe v čiščenju odpadne vode v evropskih regijah med letom 1980 in koncem devetdesetih let

Opombe: Vključene so samo države, za katere so znani podatki za vsa obdobja, število teh držav pa je navedeno v oklepaju.

Skandinavske države: Norveška, Švedska, Finska

Države Zahodne in Srednje Evrope: Avstrija, Danska, Nemčija, Irska, Nizozemska, Luksemburg, Švica in Združeno kraljestvo

Države Južne Evrope: Grčija, Španija in Portugalska

Pristopne države: Estonija, Madžarska, Poljska in Turčija

Tla

Glavna vprašanja glede tal v Evropi so nepopravljive škode zaradi tesnenja in erozije tal, stalnega onesnaževanja iz točkastih in razpršenih virov (vključno z zakisovanjem), zasoljevanja in zgoščevanja. Obremenitve so posledica visoke gostote prebivalstva in dejavnosti na omejenih območjih, gospodarskih dejavnosti ter sprememb v podnebnju in izkoriščanju zemljišč. Vedenje potrošnikov in industrijskega sektorja prispeva k povečanju potencialnih virov kontaminacije, kot so odlaganje komunalnih odpadkov, proizvodnja električne energije ter promet, kar predvsem velja za mestna območja. Nadaljnji povzročitelj degradacije tal je turizem, zlasti vzdolž obal Sredozemskega morja.

Tla so omejen vir, ki se obnavlja le vsakih 50 do 100 let. Zaradi njihove prožnosti in sposobnosti, da odstranijo onesnaževala iz

okolja s filtriranjem in adsorpcijo, poškodb običajno ne zaznamo, dokler niso že zelo napredovale. To deloma pojasnjuje, zakaj se varovanju tal v Evropi do nedavnega ni posvečalo večje pozornosti.

Erozija tal vpliva na obsežna območja Evrope — tako ali drugače je prizadetih okrog 17 odstotkov vsega površja v Evropi. Zaradi podnebnih razmer je sredozemska regija ena najhujše prizadetih. Spremembe rabe tal, kot so opuščanje zemlje, ki se jo komaj spleča obdelovati in je pokrita z zelo nizko vegetacijo, ter vedno pogostejši in obsežnejši gozdni požari, že od nekdaj močno vplivajo na vire prsti. V večini skrajnih primerov je erozija tal v nekaterih območjih sredozemske regije in vzhodne Evrope skupaj z drugimi oblikami degradacije zemljišča pripeljala do opustošenja. Erozija tal povzroča vedno večjo skrb tudi v Severni Evropi, čeprav v manjši meri.

Med dejavniki, ki najpomembneje vplivajo na kakovost tal, so načini kmetijske obdelave. Izguba organskih snovi oz. biotske raznolikosti tal in posledično njihove rodovitnosti je pogosto posledica netrajnostnega ravnanja, kot sta pregloboko oranje občutljivih tal in gojenje pridelkov, kot je koruza, ki pospešujejo erozijo. Poleg tega lahko pretirana paša in intenzifikacija kmetijstva, kar je v EU deloma povezano z izvajanjem skupne kmetijske politike, pospešujeta izgubo tal zaradi erozije.

V državah VEKSA izvirajo mnogi problemi tal iz preteklih dejavnosti in slabega gospodarjenja. V Srednji Aziji se ubadajo z žgocimi problemi širjenja puščave, ki vključuje več kot zgolj vprašanje erozije tal. Podobne težave se pojavljajo tudi na južnih območjih Ruske federacije in sredozemske regije.

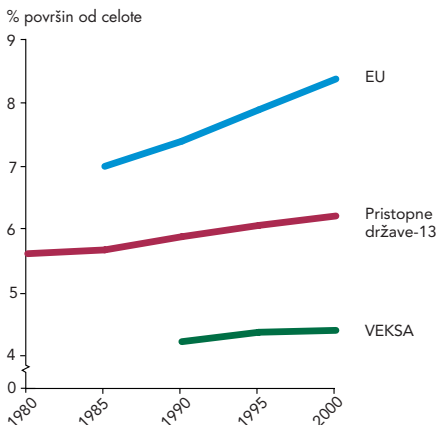
Zakisovanje je najbolj razširjena oblika onesnaženja tal v Zahodni Evropi ter Srednji in Vzhodni Evropi, kjer so prizadeta obsežna območja. V državah VEKSA, kot je Ukrajina, je glavna težava onesnaženost s pesticidi. Kontaminacija z radionuklidi zaradi v preteklosti opravljenih jedrskih poskusov, izkopavanja in predelovanja urana ter proizvodnje jedrskega goriva, je v teh državah prizadela okoliška območja, temu pa je treba dodati še učinke črnobilske nesreče. V Zahodni Evropi, pa tudi v državah Srednje in Vzhodne Evrope ter v državah VEKSA, je precej razširjeno onesnaženje iz točkovnih virov, kar je pogosto povezano z industrijskimi obrati, ki ne delujejo več, s preteklimi industrijskimi nesrečami in neustreznimi odlagališči komunalnih

in industrijskih odpadkov. Na splošno vse države v različni meri uporabljajo načelo, da 'plača onesnaževalec'. Vendar pa se precejšen delež vseh stroškov odstranjevanja starih ekoloških bremen zagotavlja iz javnega denarja in mnoge države so razvile posebne mehanizme financiranja za čiščenje onesnaženih mest.

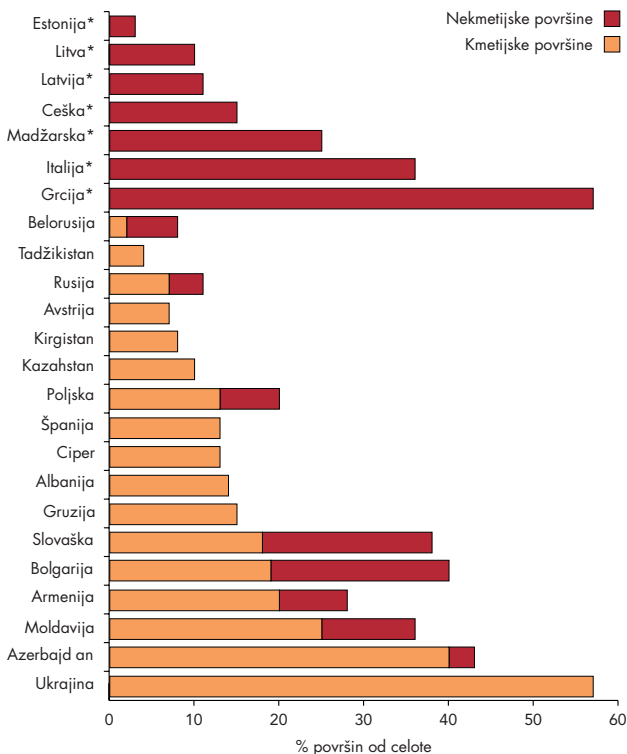
Dejstva in številke:

- Vedno več je tesnenja tal, zlasti v Zahodni Evropi, kjer se območje pozidanih zemljišč povečuje hitreje od števila prebivalstva. To je posledica stalnega naraščanja števila gospodinjstev in povprečnega bivalnega prostora na prebivalca od leta 1980 dalje.
- Netrajnostno kmetovanje, ki ga spremljajo neugodni naravni in drugi dejavniki, povečuje izgubo zemlje zaradi erozije in ponekod je ta škoda nepopravljiva. Okoli 17 odstotkov celotnih zemljiških površin v Evropi je tako ali drugače prizadetih.
- Erozijski tal ima pomemben gospodarski učinek. Ocenjujejo, da znašajo letne gospodarske izgube na prizadetih kmetijskih območjih v Evropi približno 53 evrov na hektar, medtem ko so stroški vplivov zunaj lokacij na okoliško javno gradbeno infrastrukturo, kot so uničevanje cest in zamuljevanje jezov, ocenjeni na 32 evrov.
- Čeprav je bila za dejavnosti odstranjevanja starih ekoloških bremen kontaminacije porabljen že ogromno denarja, je njihov delež v primerjavi z ocenjenimi stroški reševanja relativno nizek (do 8 %).
- Zmerno do visoko zasaljevanje vpliva na kmetijska tla v sredozemski regiji in v državah VEKSA, kar je predvsem posledica neprimernih namakalnih sistemov. Zasaljevanje na primer vpliva na 16 milijonov hektarjev ali 25 odstotkov namakanih pridelovalnih zemljišč v Sredozemlju.

Pozidane površine v Evropi kot delež celotne površine

Območja, prizadeta zaradi erozije

Opomba: zvezdica pomenjuje podatki za kmetijska zemljišča niso na voljo. Ukrajina: podatki vključujejo območja, kjer obstaja tveganje erozije. Podatki se nanašajo na 1990–99, razen za Avstrijo, Grčijo, Madžarsko, Italijo, Poljsko, Slovaško, in Španijo, kjer podatki pokrivajo leta 1990–95

Tehnološke in naravne nevarnosti

Katastrofalen potres v Turčiji leta 1999, rudarske nesreče v Ukrajini leta 2002, nedavna nesreča tankerja Prestige ob zahodni obali Španije ter 'poplave stoletja' v Srednji Evropi in regiji Črnega morja poleti 2002: takšne nesreče se bodo še naprej pojavljale po vsej Evropi — nekatere zaradi tehnologije, druge zaradi sil narave, nekatere pa zaradi hkratnih učinkov obojega. Celosten pristop k obvladovanju nevarnosti, ki temelji na lekcijah, ki smo se jih naučili iz prejšnjih nesreč in naravnih katastrof, ter priznanje potrebe po boljšem načrtovanju ravnanja v izrednih razmerah bi morali pomagati zmanjšati število in posledice tehnoloških nesreč ter vplive nekaterih naravnih nesreč.

Do tehnoloških nesreč prihaja še naprej po vsej Evropi, kljub temu, da je bil dosežen napredek pri varnostnem obvladovanju nevarnosti. Število dogodkov, ki vključujejo veliko število žrtev, se je v zadnjem desetletju vendarle zmanjšalo, izjema so le rudarske nesreče v Ukrajini. Čeprav je tehnološkim nesrečam mogoče pripisati le delček števila izgubljenih življenj zaradi naravnih nesreč (v Evropi približno 5 odstotkov celotnega števila med letoma 1985 in 1996), se nevarnosti obeh pogosto zaznavajo kot podobne, in sicer zaradi pomanjkanja poznavanja celotnega položaja, pa tudi zaradi strahu pred tehnološkimi nevarnostmi in zaradi njihove sprejemljivosti. Nepredvidljiva in neukrotljiva narava ter možni veliki učinki vojskovanja in terorističnih akcij na okolje so po škodi in izgubljenih življenjih tudi podobni tehnološkim in naravnim nevarnostim.

Daleč največji neposredni vzrok velikih tehnoloških nesreč je mehanska napaka. Pomemben prispevek ima tudi napaka izvajalca — človeka. Za oboje je precej možnosti, da sta posledica kakšne upravljavske napake.

Število jedrskih naprav v Evropi se je od leta 1970 povečalo in mnoge evropske države imajo zdaj jedrske reaktorje, ki se približujejo koncu svoje obratovalne dobe. Drug dejavnik, ki otežuje položaj, je vedno večje slabšanje fizičnega stanja starejših obratov v Vzhodni Evropi. Dejstvo je, da se je v zadnjih letih izboljšala varnost reaktorjev, ki so jih razvili v Sovjetski zvezi. To gre predvsem pripisati razvoju kulture varnosti, ki jo spodbuja povečano sodelovanje med Vzhodom in Zahodom, ter precejšnjim naložbam v izboljšanje teh reaktorjev.

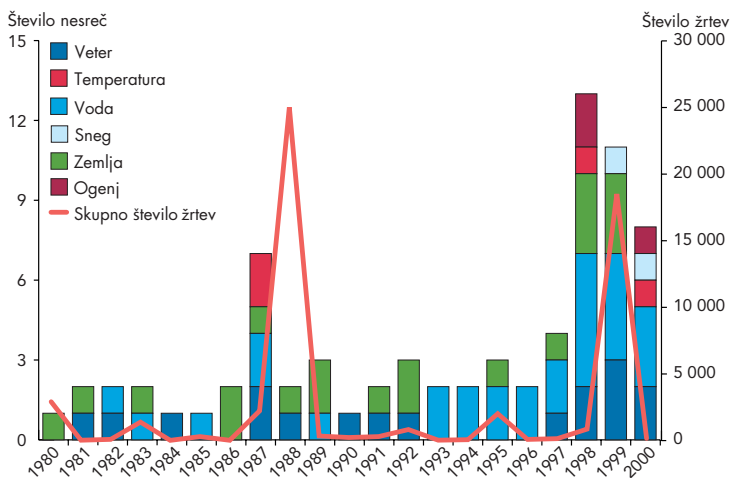
Posledice naravnih katastrof so še naprej veliko večje od posledic tehnoloških nesreč. V primerjavi z milijoni evrov, ki jih zahtevajo resnejše tehnološke nesreče, lahko dosežejo stroški naravnih katastrof milijarde evrov. Zaradi tehnološkega napredka in človekovih dejavnosti, kot so kmetijstvo in gozdarstvo, se lahko povečajo tako verjetnost pojava naravnih nesreč kot njihove posledice, ravno tako pa tudi podnebnih sprememb.

Z leti so konstrukcijski razvoj in obratovalne izkušnje zmanjšali stopnjo tehnoloških nevarnosti in nevarnosti tistih dejavnosti, ki lahko povečajo učinke naravnih nevarnosti. Vedno bolj so razširjeni celostni pristopi, prav tako pa se posveča vedno več pozornosti zmanjšanju nevarnosti dolgoročnega vpliva na okolje, pa tudi akutne škode za zdravje in premoženje, ki ga povzročajo nesreče. To vsekakor ostaja stalno navzoča nevarnost, ki jo je treba dobro obvladovati ob vsakem času.

Dejstva in številke:

- Do leta 2010 morajo imeti vsi tankerji in supertankerji, ki prevažajo surovo nafto v vodah EU, dvojen ladijski trup. Pri razlitjih, ki presegajo 700 ton, so v 77 odstotkih razlog napake ladijskega trupa, trki in nasedanje.
- Na nacionalnih registrih temelječe študije v Ukrajini, Rusiji in Belorusiji kažejo, da za več kot milijon ljudi obstaja možnost, da jih je prizadelo sevanje po černobilski nesreči. Študije so potrdile vedno večjo razširjenost raka ščitnice med izpostavljenimi otroki. Pri otrocih in najstnikih je bilo zaradi sevanja skoraj 700 primerov raka ščitnice.

Naravni vzroki nesreč in z njimi povezano število žrtev v Evropi v letih 1980–2000

Biotska raznovrstnost

Poleg odgovornosti, da zmanjša svoj ekološki vpliv na preostali del sveta, je Evropa tudi globalno odgovorna za obvarovanje značajnih svojih raznovrstnih ekosistemov in pokrajin ter za ohranitev selitvenih vrst, ki prečkajo celino, in ogroženih vrst, ki so doma v Evropi. To vključuje odgovornost za nadzor zbiranja primerkov prostoživečih živali in trgovanja z njimi, kar se dogaja na vsem svetu.

Evropa nosi veliko odgovornost za ohranitev globalno ogroženih sesalcev, ptic in rastlinskih vrst v skladu s Konvencijo Združenih narodov o biotski raznovrstnosti, Bernsko in Ramsarsko konvencijo ter številnimi pomorskimi konvencijami. V Evropi se deloma nahajata dve pomembni regiji, ki sta priznani zaradi svoje biotske raznovrstnosti; ena je na Kavkazu, druga pa v sredozemskem bazenu. Tu so še druga pomembna območja, kot je Arktika, ki jih deloma najdemo v evropski regiji. Gibanje populacij posameznih vrst po Evropi je zelo različno. Nekatere vrste, ki so bile prej močno ogrožene, so se začele obnavljati, druge vrste pa še naprej upadajo z zaskrbljujočo hitrostjo, kar je na splošno rezultat izginjanja ali degradacije njihovih habitatov.

Evropa je dom številnih domačih živalskih vrst, ki predstavljajo skoraj polovico svetovne pasemske raznovrstnosti. Skoraj polovica teh evropskih vrst pa je v nevarnosti, da izumre. Evropa je hkrati tudi regija, kjer so aktivno zaščiteni najvišjih deleži vrst (26 % sesalcev in 24 % ptičjih vrst).

Kakor zahteva Ramsarska konvencija, mnoge države uspešno izvajajo politike ali nacionalne akcijske načrte za zaustavitev krčenja mokrišč. Dejstvo je, da je delež mokrišč zaradi spreminjajočih se gospodarskih razmer v Vzhodni Evropi zdaj višji, kot je bil sredi osemdesetih let.

Evropski trendi glede strukture kmetij, upravljanja kmetij in vrst, ki živijo na kmetijskih zemljiščih, so v zadnjih nekaj desetletjih potegnili za seboj precejšnje upadanje kmetijskih habitatov, v katerih živi veliko različnih vrst.

Obstaja skoraj 600 različnih vrst razglasitve zavarovanih območij in več kot 65.000 zavarovanih lokacij po vsej Evropi. Od sedemdesetih let, ko je večina držav začela uresničevati nacionalne zakone o varstvu narave in ko je začela veljati Bernska konvencija (1979), se je povečevalo število razglasitev nacionalnih naravnih rezervatov. Število razglasitev novih lokacij se bo verjetno zmanjšalo zaradi številnih razlogov, kar velja vsaj za Zahodno Evropo, kjer vedno večje izkoriščanje zemljišč za potrebe prometa, urbanizacije in intenzivnega kmetijstva zmanjšujejo preostala polnaravna oddaljena območja. V Srednji in Vzhodni Evropi ter v državah VEKSA vzbujata skrb privatizacija zemljišč in vzpostavljanje prejšnjega stanja (vračanje nacionaliziranih zemljišč prejšnjim lastnikom). Po drugi strani pa se skrb za biotsko raznovrstnost vedno bolj vključuje v sektorske politike, na primer pri kmetijsko-okoljskih ukrepih ali trajnostnih gozdarskih politikah. Največje skrbi na dolgi rok vzbujajo učinki podnebnih sprememb na porazdelitev glavnih evropskih ekosistemov in njihovo upravljanje na zavarovanih območjih (na primer lokacije Nature 2000).

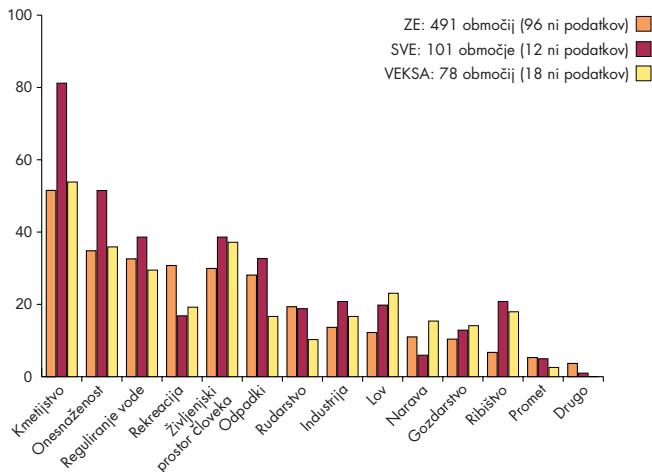
Dejstva in številke:

- Med 3948 globalno ogroženimi vrstami vretenčarjev jih je 335 v Evropi in državah Srednje Azije. Od teh jih je 37 odstotkov sesalcev, 15 odstotkov ptic, 4 odstotki dvoživk, 10 odstotkov plazilcev in 34 odstotkov sladkovodnih rib.

- Čeprav je opaziti napredek, trgovina s prostoživečimi živalmi ogroža naravne vrste, zlasti v Ruski federaciji in državah Srednje Azije. Delni razlog za to je povpraševanje zahodnoevropskih državljanov.
- V celoti odpade na lokacije, ki so v okviru nacionalnih razglasitev v državah Srednje in Vzhodne Evrope razglašene za naravni rezervat, 9 odstotkov celotnega območja regije, v zahodnih državah pa znaša ta delež 15 odstotkov.

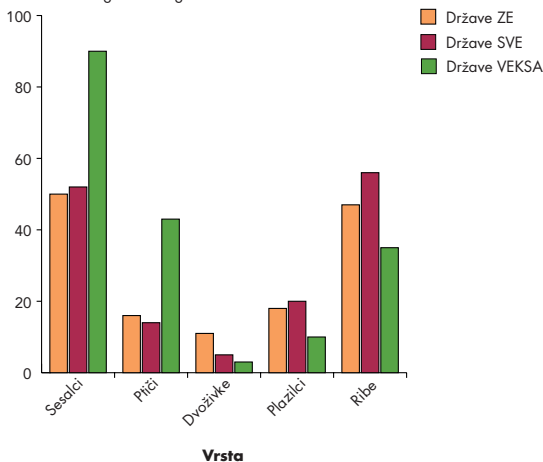
Ogroženost v ramsarskih območjih po poročilih držav

% območij, kjer je zaznana ogroženost

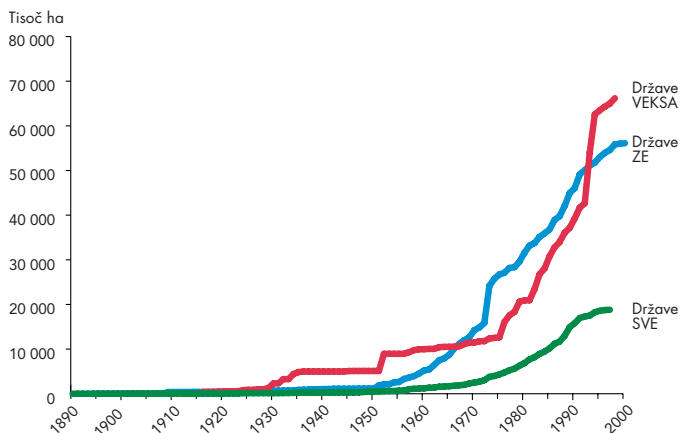

Porazdelitev odgovornosti za ohranitev globalno ogroženih vretenčarjev v regijah

Število živečih globalno ogroženih vrst

Skupna površina, določena v skladu z nacionalnimi seznanji po vsej Evropi skozi čas

Človekovo zdravje

Pričakovana življenjska doba ljudi v nekaterih državah VEKSA je v zadnjem desetletju na mnogih bolj onesnaženih in osiromašenih območjih občutno padla na povprečje, ki je pod 50 leti. V Evropi so v hrani in živalski krmi odkrili dioksine in poliklorirane bifenile (v Belgiji leta 1999 in 2000), v otroških igračah so zasledili količine ftalatov, ki so presegale dovoljene koncentracije (na Danskem leta 2001 in 2002), v človeškem mleku pa zaviralce gorenja (na Švedskem leta 2000). Ti primeri kažejo možnosti nizkih izpostavljenosti in možna tveganja. Vzroki bolezni niso tako očitni kot vzroki okužb, ker pa so v zadnjem času vedno bolj v ospredju, je precej verjetnosti, da imajo spremembe v okolju in drugi dejavniki sodobnega življenja precejšnjo vlogo pri ogrožanju človekovega zdravja.

Povezave med okoljem in človekovim zdravjem vzbujajo vedno več pozornosti. Po vsem svetu in verjetno tudi v Evropi lahko od ene četrtnine do ene tretjine bolezni pripišemo okoljskim dejavnikom. Dejstvo pa je, da se ranljivost med različnimi skupinami in območji opazno razlikuje.

Obstaja relativno dobro razumevanje razmerja med vzrokom in posledico med večino snovi, ki onesnažujejo vodo in zrak, ter človekovim zdravjem, razumevanje zdravstvenih posledic zaradi podnebnih sprememb in nevarnih kemikalij v okolju pa je slabše ali pa ga sploh ni. Vzročne povezave za trdne delce, ki so zdravju najbolj nevarno onesnaževalo zraka, niso na voljo. Na voljo je bolj malo ustreznih kazalcev, vendar se je začelo delati na razvoju in preskušanju vseevropskega sistema kazalcev, ki zajema glavna okoljska zdravstvena vprašanja.

Medtem ko so evropske ravni onesnaženja vode in zraka v primerjavi z nekaterimi regijami sveta na splošno nizke in je v zadnjih desetletjih prišlo do pomembnih izboljšav, še vedno niso rešena mnoga vprašanja v zvezi z zdravjem, kar zlasti velja za nekatere države Vzhodne Evrope ter za države VEKSA. Promet z onesnaževanjem in hrupom še vedno močno vpliva na zdravje, z nesrečami pa na smrtnost in bolehnost.

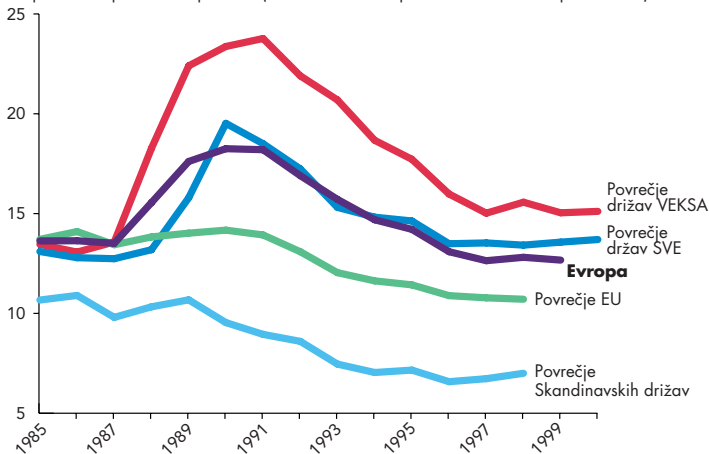
Čeprav so dokazi o učinkih na zdravje omejeni, nevarne kemikalije v okolju in odlaganje odpadkov še naprej zbuja skrb.

Dejstva in številke:

- Ocena smrtnosti zaradi dolgotrajne izpostavljenosti v 124 evropskih mestih (za skupaj 80 milijonov prebivalcev) je pokazala, da je okrog 60 000 smrti letno mogoče povezati z dolgotrajno izpostavljenostjo onesnaženosti zraka s lebdečimi delci, ki presega raven $PM_{10} = 5 \mu\text{g}/\text{m}^3$ v 124 mestih, v katerih so na voljo podatki o lebdečih delcih.
- Pri vsakem enoodstotnem znižanju ozona v stratosferi se povprečni letni odstotek pojavnosti kožnega raka, ki ni melanom, poveča v razponu od 1 do 6 odstotkov, pri skvamoznem karcinomu in karcinomu bazalnih celic pa od 1,5 do 2,5 odstotka.

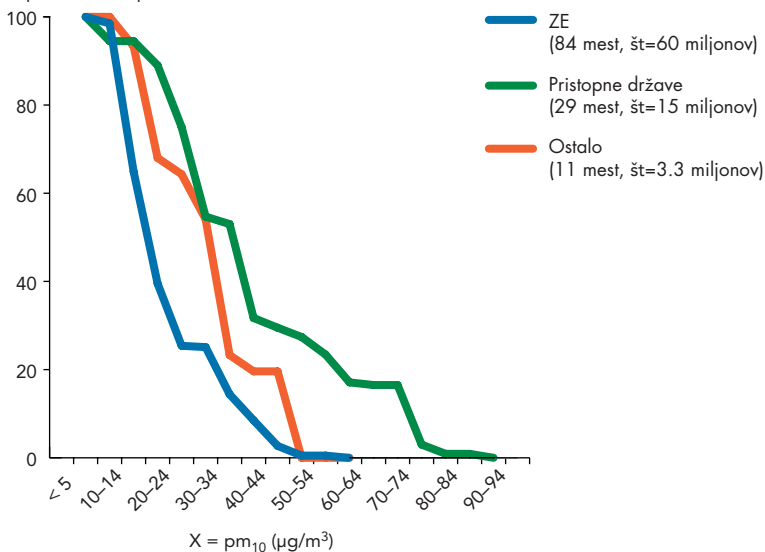
Smrti zaradi nesreč v cestnem prometu

Povprečne stopnja smrti v prometu (nesreie v cestnem prometu na 100 000 prebivalcev)

Izpostavljenost prebivalstva ocenjenim ravnom trdnih delcev (PM_{10}) v 124 evropskih mestih

% prebivalstva pod x

Napredek pri ravnanju z okoljem — boljša integracija

Okoljski program za Evropo priporoča, da sodelujoče države zagotovijo vključevanje okoljskih vidikov v vse procese odločanja. Za to je potrebno ukrepanje v vseh sektorjih in na različnih ravneh uprave in družbe, vključno s/z:

- strategijami in strateškimi načrti na (pod)regionalni in nacionalni ravni ter višje;
- ustreznimi načrti in ukrepanji na sektorski ravni;
- posebnimi pristopi k vključevanju v upravljanje določenih sektorjev;
- prožno uporabo širokega razpona instrumentov integrativne politike in
- pobudami in partnerstvi, ki vključujejo udeležence v javnem in zasebnem sektorju.

Širitev EU in zaveze Svetovnega vrha o trajnostnem razvoju ponujajo možnost za razvoj učinkovitejše sektorske/okoljske integracije in za vgradnjo načel trajnostnega razvoja v oblikovanje okoljskih politik. Na primer, pri zagotovitvi, da koncentracije onesnaževal ne presežejo ravni referenčnih trajnostnih pragov za človekovo zdravje, in pri ohranjanju neokrnjenosti ekosistemov morajo prednostne naloge temeljiti na potrebah sedanje generacije in bodočih generacij, namesto ublažitvenih ukrepov na področju tehnologij za zmanjševanje emisij pa je treba uporabiti preventivne pristope.

Integracijske pobude na ravni EU so imele doslej le omejen učinek na bolj temeljna vprašanja, ki jih je treba obravnavati. V integracijskem procesu EU ta vprašanja niso dobila prednosti in pomembnejši vpliv tega procesa na sektorsko odločanje se šele pričakuje. Na ravni držav članic je le malo strategij preseglo fazo oblikovanja in doslej jih je le malo jasno pokazalo pozitivne rezultate. Integracija v Srednji in Vzhodni Evropi je v še zgodnejši fazi, pojavlja pa se nekaj pozitivnih zgledov. Države VEKSA se zavedajo zahtev integracije, vendar pa na splošno nimajo sposobne uprave ali drugih virov, da bi nadaljevale pobude za oblikovanje strategij in načrtov, kaj šele da bi jih izvajale. Vendar znotraj

obravnavanih skupin ni enotne slike, kar zadeva napredek pri oblikovanju in izvajanju integracijskih strategij.

Ekonomski instrumenti, kot so davki (v okviru široke reforme ekološkega davka), pristojbine in sistemi trgovanja z emisijami, so pomembni elementi 'orodjarne' integracijske politike in so lahko prožnejši od tradicionalnih ureditvenih pristopov. Na splošno je sprejeto dejstvo, da je potrebno zmanjševanje okolju škodljivih subvencij, vendar pa so v praksi te subvencije široko razširjene, zlasti v kmetijstvu, energetiki in prometu. Bolj malo napredka je bilo doseženega na področju internalizacije eksternih stroškov in reforme ekološkega davka, tj. pri prenosu davčnega bremena od 'dobrih' (npr. zaposlovanje) na 'slabe' (npr. okoljska škoda). V državah na prehodu, od katerih so nekatere v preteklosti uporabljale tržne mehanizme, je bil v nekaterih primerih dosežen napredek.

Vlade in drugi organi javnega sektorja integracije ne morejo doseči sami, temveč je za to potrebna tudi zavezanost industrijskega in trgovskega sektorja. Vedno večje je število 'zelenih' poslovnih pobud, kot so s pogajanjem doseženi sporazumi med vladami in industrijo ter zaveze industrije na lastno pobudo. Povečuje se tudi uporaba ekoloških nalepk. Širijo se zasebne pobude podjetij, kot so certificirani programi okoljskega upravljanja, okoljsko poročanje in sodelovanje v mednarodnih organizacijah, katerih cilj je trajnostni razvoj, vendar pa ni nujno, da te pobude izboljšujejo okoljevarstveno učinkovitost. Podjetja v EU so na čelu poslovnih okoljskih pobud, zlasti na severozahodu Evrope. Podjetja v pristopnih državah jih dohitevajo, podjetja v drugih državah Srednje in Vzhodne Evrope ter državah VEKSA pa skoraj popolnoma nič ne sodelujejo pri tovrstnih pobudah. Multinacionalne korporacije so močno zastopane v 'zelenih' pobudah in so dobro organizirane prek panožnih skupin, medtem ko mala in srednje velika podjetja komajda kaj sodelujejo.

Okoljski davki in pristojbine v Zahodni, Srednji in Vzhodni Evropi ter državah VEKSA

Država	Naravni viri				Odpadki			Emisije		Izbrani proizvodi					Drugo	
	a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p
Albanija	✓															
Armenija	✓	✓		✓	✓			✓	✓			✓				
Avstrija				✓	✓				✓			✓	✓			
Belorusija								✓								
Belgija	○	○							○			✓	✓	✓		
Bosna in Herc.	✓															
Bolgarija	✓		✓	✓				+	+							
Hrvaška	✓	✓		✓				+								✓
Češka republika	✓	✓					✓	✓	✓		✓				→	✓
Danska	✓		✓		✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		
Estonija	✓	✓	✓		✓			✓	✓		✓		✓			
Finska	✓	✓	✓		✓			✓	✓		✓		✓			
Francija		○					✓	✓	✓							
Nemčija		○					✓	✓	✓							
Grčija			✓					✓	✓							
Madžarska	✓	✓	✓	✓			✓	+	✓		✓	✓			→	
Islandija			✓				✓	✓	✓	✓	✓			✓		
Irska								✓	✓					✓		
Italija					✓			✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	→	
Kazahstan	✓		✓	✓	✓			✓	✓							
Kirgizistan	✓	✓						✓	✓							
Latvija	✓	✓		✓	✓			✓	✓	✓	✓	✓	✓			
Litva	✓	✓	✓	✓				✓	✓	✓	✓	✓	✓			
Moldavija	✓	✓						✓	✓	✓	✓	✓	✓			
Nizozemska		✓	✓		✓			✓	✓						→	
Norveška					✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓		→	
Poljska	✓	✓	✓	✓			✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓			✓
Portugalska			✓					✓	✓							
Romunija		✓						+	✓							
Ruska federacija	✓			✓				✓	✓							
Slovaška rep.	✓	✓			✓			✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓
Slovenija			✓					✓	✓							
Španija								○	✓	✓	✓	✓	✓			
Švedska	✓		✓		✓			✓	○			✓	✓			
Švica								→	○						→	
Turčija								→	○						→	
VB	✓				✓			✓	✓							
Ukrajina	✓		✓		✓			✓	✓							
Uzbekistan	✓	✓	✓	✓	✓			✓	✓							

Opomba: Pristojbine, ki pokrijejo le stroške proizvodnje ali javnih služb (npr. pristojbine za zbiranje odpadkov, obdelava odpadnih voda) niso vključene.

- Legenda: + Pristojbine za neupoštevanje omejitev (pristojbine/kazni, ki veljajo le za emisije, ki presegajo omejitve)
 ○ Na regionalni (podnacionalni) ravni
 → Samo letala

a	rudarstvo, minerali, prod, pesek itd.	i	v vodo
b	podtalnica, površinske vode	j	kemične snovi
c	lov, ribolov	k	embalaža
d	raba gozdov, sekanje dreves	l	baterije
e	odlaganje	m	pesticidi
f	sežiganje	n	plastične vrečke
g	nevarni odpadki	o	hrup
h	v zrak	p	sprememba rabe zemljišča

Premoščanje vrzeli — v smeri integriranega nadzornega sistema v podporo vseevropskega okolja

Prihodnjim poročilom za obveščanje o vseevropskem procesu bi koristila večja razpoložljivost ustreznih podatkov in kazalcev prek celotnega geografskega območja, saj je analize v pričujočem poročilu oviralo (stalno) pomanjkanje primerljivih podatkov. To velja tako za okoljske kot za socialne in ekonomske podatke. Treba bo še naprej vlagati v posodobitev sporočanja okoljskih podatkov in informacij po vsej Evropi prek razvoja in sprejetja skupnih okvirov informacijskih potreb, izvajanja operativnih ocenjevalnih metod in učinkovitejšega institucionalnega sodelovanja. V tem okviru bi veljalo graditi na prihajajočem predlogu za okvirno direktivo EU o poročanju, da bi se upoštevale evropske potrebe. Poleg tega je za zagotovitev zahtevanih podatkov potrebna investicijska podpora na področju osnovnega okoljskega monitoringa in infrastrukture za upravljanje s podatki, zlasti v državah VEKSA. Na mednarodni ravni imajo pomembno vlogo okviri za sodelovanje med državami in mednarodnimi organizacijami. Za to poročilo je na primer takšno podporo zagotovila priložnostna delovna skupina za okoljski monitoring pri Ekonomski komisiji OZN za Evropo. V prihodnje bo morda primerno formalno opredeliti vlogo te skupine in razširiti njeno kritje in pokritje, da bodo upoštewane širše informacijske potrebe in potrebe po sodelovanju drugih mednarodnih organizacij in ne le Evropske agencije za okolje.

Okolje Evrope: tretja presoja

Celotno poročilo na 341 straneh, na katerem temelji ta povzetek, je najbolj celovit pregled stanja okolja na evropski celini, ki je trenutno na voljo.

Podobno kot ta povzetek je tudi celotno poročilo napisano v dostopnem slogu, saj se upošteva širok razpon uporabnikov.

Okolje Evrope: tretja presoja je odlično referenčno branje za knjižnice, akademske ustanove, okoljske organe in vse tiste, ki se poklicno ali zasebno ukvarjajo z evropskimi okoljskimi vprašanji.

Papirne izvode poročila je mogoče kupiti prek katere koli knjigarne ali pri prodajnih zastopnikih Urada za publikacije Evropske unije. Popoln seznam prodajnih zastopnikov je na voljo na: http://publications.eu.int/general/en/salesagents_en.htm

Naročilnica

Prosim, da mi pošljete _____ izvodov: *Europe's environment: the third assessment*, ISBN 92-9167-574-1, kataloška številka: TH-51-03-681-EN-C; cena v Luksemburgu je 30 evrov.

Prosimo, da ta obrazec izpolnite z VELIKIMI TISKANIMI ČRKAMI in ga pošljete svojemu knjigotržcu ali enemu od prodajnih zastopnikov Urada za publikacije Evropske unije (http://publications.eu.int/general/en/salesagents_en.htm).

Ime:

Datum:

Naslov:

Telefon:

Podpis:

Brezplačni izvodi povzetka v papirni obliki so na voljo pri Informacijskem centru Evropske agencije za okolje, Kongens Nytorv 6, DK-1050 Kopenhagen K, e-pošta (priporočen način) information.centre@eea.eu.int, faks +45 3336 7199, telefon: +45 3336 7100.

Na spletni strani Evropske agencije za okolje www.eea.eu.int je poročilo in povzetke mogoče dobiti tudi kot datoteke v pdf obliki z nizko resolucijo.

Evropska agencija za okolje

Okolje Evrope: tretja presoja
Zbirno poročilo

Luxemburg: Urad za uradne publikacije Evropskih skupnosti
2003 — 61pp. — 14.8 x 21 cm
ISBN 92-9167-571-7